

บทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุน
ในข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ASEAN's roles in the signing of
Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

บทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุน ใน
ข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

โดย

น.ส.อนัญญา กิติศรี

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์ คุณมาศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นำสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กษิร ชีพเป็นสุข)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์ คุณมาศ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุชบาร์ตัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

อัญญา กิติศรี : บทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงนาม ในข้อตกลง
 หุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค. (ASEAN's roles in the signing of Regional
 Comprehensive Economic Partnership Agreement) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.
 ณัฐนันท์ คุณมาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาบทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลง
 นามในข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic
 Partnership: RCEP) ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน จากการทำอาเซียนเป็นผู้นำใน
 ภูมิภาคในการประสานความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจภายนอกภูมิภาคผ่านกลไกต่างๆ ที่มี
 อาเซียนเป็นแกนนำ โดยอาเซียนมีสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 หรือ TAC ซึ่งเป็นหลักการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาคกับคู่เจรจาด้านนอกภูมิภาค เพื่อให้คู่เจรจา
 ยอมรับหลักการที่อาเซียนเป็นผู้กำหนด ก่อนดำเนินความร่วมมือใดๆ รวมถึงในการประชุมหารือ
 ภายใต้กรอบความร่วมมือที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม อาเซียนมีบทบาทในการกำหนดวาระการประชุม
 การเป็นประธานการประชุม ซึ่งจะดำเนินการโดยประเทศที่เป็นสมาชิกอาเซียนเท่านั้น โดย
 ข้อตกลง RCEP เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญต่อการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน ในการเป็น
 กรอบความร่วมมือที่อาเซียนมีบทบาทนำต่อการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการเจรจาหารือ จากการทำ
 อาเซียนได้พัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียน ข้อตกลงนี้จึงมีส่วนสำคัญต่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
 ในการเป็นกลไกขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศนอกกลุ่มอาเซียน และขับเคลื่อนให้
 อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเศรษฐกิจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ   ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2563   ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6280136024 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: RECP, ASEAN Centrality, ASEAN

Anunya Kitisri : ASEAN's roles in the signing of Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement. Advisor: Assoc. Prof. NATTHANAN KUNNAMAS, Ph.D.

The purpose of this research was to examine ASEAN's Centrality principle and its role in strengthening ASEAN leverage in pushing forward the signing of Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement, or RCEP. ASEAN Centrality principle and ASEAN activities during RCEP negotiation were focus of this research question while documentary research was used for data analysis. The findings pointed out that ASEAN Centrality principle was the key to ASEAN's achievement in leading with dialogue partners through the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia (TAC), the ASEAN-led mechanisms, which has given ASEAN's advantage in setting the dialogue agendas and maintaining the chairmanship during RCEP development. On the other hand, it could be concluded that RCEP was one of important mechanisms in defending ASEAN Centrality, as the agreement allowed ASEAN to perform a central role among dialogue partners. Besides, the agreement contributed to ASEAN's goal in expanding economic opportunities outside the association, as well as ensuring ASEAN's leading role in regional economic integration and development.

Field of Study: International Relations

Student's Signature .....

Academic Year: 2020

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นได้ด้วยการสนับสนุนด้วยดีจากคณะอาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ รศ. ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ และ อาจารย์ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณ พีจีต (วัลยา รื่นบุตร) จากกระทรวงการต่างประเทศ และ ซ็อค (ภานุช เฟื่องฟู) เพื่อน SEAs7 TU ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้

อนัญญา กิตติศรี

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	4
1.3 สมมุติฐาน	4
1.4 วัตถุประสงค์	5
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	5
1.6 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	5
1.7 ขอบเขตในการศึกษา.....	6
บทที่ 2	7
แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา.....	7
2.1.1 แนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ	8
2.1.2 อาเซียนกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ	9
2.2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11

2.2.1	วรรณกรรมที่กล่าวถึงการรวมกลุ่มของอาเซียน	11
2.2.2	วรรณกรรมที่กล่าวถึงแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน	12
2.2.4	วรรณกรรมที่กล่าวถึงบทบาทของอาเซียนในการริเริ่มข้อตกลง RCEP.....	14
2.2.5	วรรณกรรมที่กล่าวถึงข้อตกลง RCEP ในเรื่องต่างๆ.....	17
บทที่ 3	.....	19
	การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน จนนำไปสู่การริเริ่มข้อตกลง RCEP	19
3.1	อาเซียนกับการริเริ่มแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน.....	20
3.1.1	การขยายความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศภายนอกภูมิภาค.....	21
3.1.2	บทบาทความเป็นแกนกลางของอาเซียน.....	24
3.2	การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการริเริ่มข้อตกลง RCEP	28
บทที่ 4	.....	30
	อาเซียนและกระบวนการที่นำมาสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP.....	30
4.1	ที่มาและความสำคัญของข้อตกลง RCEP.....	31
4.2	อินเดียกับการไม่ลงนามในข้อตกลง RCEP.....	33
4.3	อาเซียนกับการผลักดันให้เกิดการลงนามในข้อตกลง RCEP	36
4.4	ปัญหาและอุปสรรคในการนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP	38
4.5	ความท้าทายของอาเซียนภายหลังจากการลงนามในข้อตกลง RCEP	39
บทที่ 5	.....	42
	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	42
	บรรณานุกรม.....	44
	ประวัติผู้เขียน.....	51

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1967 ตามปฏิญญากรุงเทพ ซึ่งมีใจความสำคัญในการสร้างความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศจนนำไปสู่เสถียรภาพ สันติภาพ และความมั่นคง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาอาเซียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างความร่วมมือภายในภูมิภาค จากการขยายจำนวนสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ไปสู่ 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไน(1984) เวียดนาม(1995) ลาว(1997) เมียนมา(1997) และกัมพูชา(1999) และบรรลุความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จากการขยายความร่วมมือไปยังมหาอำนาจอื่นนอกภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นองค์กรที่มีลักษณะมองออกไปข้างนอก เพื่อแสวงหาความร่วมมือด้วยการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาค เห็นได้จาก การเป็นผู้นำในภูมิภาคในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ จากการริเริ่มความร่วมมืออาเซียนกับคู่เจรจา (Dialogue Partner) ขยายจำนวนคู่เจรจาไปสู่กรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three : APT) ประกอบด้วย ประเทศสมาชิกอาเซียน จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น พัฒนาไปสู่กรอบความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Summit : EAS) ประกอบด้วย ประเทศสมาชิกอาเซียน จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย รัสเซีย และสหรัฐฯ และพัฒนาไปสู่ข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional comprehensive Economic Partnership : RCEP) ประกอบด้วย ชาติสมาชิกอาเซียน จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น

อาเซียนมีวิถีแห่งอาเซียน (ASEAN WAY) เป็นแนวปฏิบัติ (Code of Conduct) เพื่อแก้ไขความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือของชาติสมาชิกอาเซียนที่แสวงหาสันติภาพและความมั่นคงภูมิภาค โดยการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน ยึดถือหลักการฉันทามติ (Consensus) เป็นพื้นฐานของกระบวนการการตัดสินใจและกำหนดนโยบายร่วมกัน หากมีความขัดแย้งระดับรัฐ ต่างฝ่ายต่างซ่อนปัญหาไว้ได้พรม เพื่อก้าวข้ามความขัดแย้ง จนนำไปสู่ความร่วมมือ ความเป็นภูมิภาค และเห็นประโยชน์ร่วมกัน¹ นอกจากนั้นแล้ว อาเซียนมีกลไกในการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เรียกว่า สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia - TAC) รวมทั้งมีแนวทาง

---

¹ Marty Natalegawa, *Does ASEAN Matter? A View from Within* (2018). 14-69.

การยุติข้อพิพาทโดยสันติวิธีที่อาศัยกลไกคณะอัครมนตรี (High Council) และอาเซียนได้ขยายความสัมพันธ์ส่งเสริมความร่วมมือกับภาคีภายนอกภูมิภาค (ASEAN External Relations) เพื่อสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียนและส่งเสริมให้มหาอำนาจมีปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างสร้างสรรค์ โดยให้ความสำคัญกับการรักษาความเป็นแกนกลางของ ในโครงสร้างสถาปัตยกรรมภูมิภาคต่างๆ²

แม้อาเซียนเป็นการรวมกลุ่มขององค์การขนาดเล็กที่ประกอบไปด้วยประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับเป็นเวทีที่สามารถสร้างความสนใจและดึงมหาอำนาจนอกภูมิภาคเข้าสู่กรอบความร่วมมือเดียวกัน ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ในการประสานความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจผ่านกลไกต่างๆ ที่มีอาเซียนเป็นแกนนำ (ASEAN-led Mechanisms) จากความร่วมมือในภูมิภาคที่อาเซียนเป็นผู้นำในการริเริ่ม ขับเคลื่อน และผลักดันให้กระบวนการต่างๆ เกิดขึ้น สามารถเป็นต้นแบบของการรวมกลุ่มจากประเทศเล็ก ๆ ไปสู่การรวมกลุ่มระดับภูมิภาค และประเด็นสำคัญ คือ อาเซียนมิได้เป็นองค์กรทางการทหาร จึงไม่มีลักษณะเป็นภัยคุกคามต่อชาติใด มหาอำนาจหรือประเทศอื่นนอกภูมิภาคต่างให้ความสนใจ และต้องการมีส่วนร่วมในความร่วมมือต่างๆ ที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม³ เห็นได้จากการรวมกลุ่มด้านเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคที่แสดงให้เห็นถึงการร่วมมือด้านต่างๆ ที่ขยายตัวจากความร่วมมือที่ริเริ่มโดยอาเซียน ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับภูมิภาคที่สำคัญจนถึงปัจจุบัน อาทิ การรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ.1992 มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันให้เหลือน้อยที่สุด ทำให้เกิดการค้าเสรีขึ้นระหว่างสมาชิกอาเซียนกับคู่เจรจา ซึ่งถือเป็นรูปแบบพื้นฐานของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ รวมถึงการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ระหว่างอาเซียนและประเทศนอกกลุ่มสมาชิกอาเซียน (Dialogue partners) จนพัฒนาไปสู่ข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มด้านความมั่นคง อาทิ ในปี ค.ศ.1993 มีการจัดการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) เป็นเวทีปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคง โดยมุ่งส่งเสริมความไว้วางใจ เชื่อใจ ความร่วมมือ และ

² "ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนและภาคีภายนอก," 2019, accessed 10 April, 2021, <https://www.asean2019.go.th/th/asean-relations>.

³ ปราณี ทิพย์รัตน์, ประชาคมอาเซียน มายาคติและความเป็นจริง (*Asean Community : Myth and Reality*) (ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2018).

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศผู้เข้าร่วม และพัฒนาแนวทางการดำเนินการทูตเชิงป้องกัน⁴ ซึ่งอาเซียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและระดับของการเป็นสถาบันในกรอบความร่วมมือดังกล่าว

ข้อตกลง RCEP เป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งพัฒนามาจากข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา และเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint : AEC Blueprint) หนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ที่อาเซียนต้องแสดงบทบาทนำในภูมิภาคเพื่อรักษาบทบาทในการเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนการรวมกลุ่มเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้นในภูมิภาค โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดระบบการค้าเสรีที่ใช้กฎระเบียบเดียวกันของภาคีทั้งหมด 16 ประเทศ เพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก (Global Supply Chain) โดยข้อตกลง RCEP เป็นข้อตกลงขนาดใหญ่ครอบคลุม 24% ของมูลค่าเศรษฐกิจโลก และ 46% ของประชากรโลก⁵

โดยในปี ค.ศ. 2012 ผู้นำอาเซียนและประเทศคู่เจรจา 6 ประเทศ ได้ออกปฏิญญาร่วมว่าด้วยการประกาศการเริ่มเจรจาจัดทำข้อตกลง RCEP (Joint Declaration on the Launch of Negotiations for the Regional Comprehensive Economic Partnership) เพื่อประกาศให้เริ่มเจรจาอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2013 และตั้งเป้าให้เจรจาแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2015 แต่ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2019 ผู้นำ RCEP ประกาศแถลงการณ์ร่วม (Joint Leaders' Statement) โดยมีสาระสำคัญ คือ สมาชิก RCEP 15 ประเทศ ยกเว้นอินเดีย ได้ข้อสรุปการเจรจาจัดทำข้อตกลงทั้ง 20 บท และเจรจาเปิดตลาดในส่วนที่สำคัญทุกประเด็น โดยมอบให้คณะเจรจาไปเริ่มขีดเกลียด้อยค่าทางกฎหมาย เพื่อลงนามข้อตกลงในปี ค.ศ. 2020 แม้ว่าอินเดียมีประเด็นค้างค้ำที่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ประเทศสมาชิกจะทำงานร่วมกันเพื่อหาข้อยุติในประเด็นค้างค้ำเหล่านี้ให้เป็นที่พอใจร่วมกัน ซึ่งการตัดสินใจขั้นสุดท้ายของอินเดียจะขึ้นอยู่กับการหาทางออก

---

⁴ "การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF)," 2012, accessed 10 April, 2021, <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2715e39c306000a358?cate=5d5bcb4e15e39c3060006872>.

⁵ "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค," กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2020, accessed 20 พฤษภาคม 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/5f6da030ef41406a6312fcdd/download>.

ที่น่าพอใจในประเด็นคงค้างเหล่านั้น⁶ ต่อมาในปี ค.ศ. 2020 สมาชิก RCEP 15 ประเทศ ยกเว้น อินเดีย ได้ลงนามในข้อตกลงดังกล่าว แม้เป็นการร่วมลงนามที่ปราศจากอินเดีย แต่ข้อตกลง RCEP ยังคงเป็นข้อตกลงการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก ที่ครอบคลุมเขตเศรษฐกิจที่มีมูลค่าผลผลิตมวลรวม ภายในประเทศ (Gross domestic product : GDP) ประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งโลก และครอบคลุม ประชากรมากกว่า 2,200 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ข้อตกลง RCEP เป็นความตกลงที่ทันสมัย ครอบคลุม คุณภาพสูง ที่แม้ว่าประเทศสมาชิกจะมีระดับการพัฒนา ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน แต่ได้รับประโยชน์ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน ปัจจุบัน (2021) ข้อตกลงนี้ยังไม่มีผลบังคับใช้จนกว่าประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศคู่เจรจาจะให้สัตยาบัน

จากความสำเร็จในการลงนามข้อตกลง RCEP ซึ่งถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญของ อาเซียนและเป็นกรอบความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับคู่เจรจาที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ภายใต้กติกา เงื่อนไขเดียวกัน ผ่านกลไกของอาเซียนในการบูรณาการทางเศรษฐกิจ ภายใต้แนวคิดความเป็น แกนกลางของอาเซียน จากการที่อาเซียนมีบทบาทเป็นผู้นำในการริเริ่ม ขับเคลื่อน และผลักดันให้เกิด ความร่วมมือ จนนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงดังกล่าว สารนิพนธ์ฉบับนี้จึงสนใจศึกษาบทบาทของ อาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงนามในข้อตกลง RCEP ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของ อาเซียน

1.2 คำถามวิจัย

อาเซียนมีบทบาทอย่างไรในการผลักดันให้เกิดการลงนามในข้อตกลงหุ้นส่วน เศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP)

1.3 สมมุติฐาน

บทบาทการเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของ อาเซียน (ASEAN Centrality) ในการประสานความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจผ่านกลไกต่างๆ ที่มีอาเซียนเป็นแกนนำ (ASEAN- led Mechanisms) และอาเซียนมีหลักการดำเนินความสัมพันธ์ ในภูมิภาคกับคู่เจรจานอกภูมิภาค เพื่อให้คู่เจรจา ยอมรับหลักการที่อาเซียนเป็นผู้กำหนด ก่อนดำเนินความร่วมมือใดๆ รวมถึงในการประชุมหารือภายใต้กรอบความร่วมมือที่อาเซียนเป็น

⁶ กรุงเทพธุรกิจ, “คำต่อคำ ‘ทำไมอินเดียไม่ร่วมอาร์เซ็ป’,” 2019. เข้าถึงจาก: <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/853274> [2020, กรกฎาคม 1].

ผู้ริเริ่ม ประเทศสมาชิกอาเซียนจะหมุนเวียนกันเป็นประธานในการประชุม และเป็นผู้กำหนดวาระในการประชุม ดังนั้น ข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) จึงเป็นผลงานสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงบทบาทนำของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลงดังกล่าว

1.4 วัตถุประสงค์

เพื่อทราบถึงบทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality)

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ช่วยสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality)

1.6 วิธีการดำเนินการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาด้วยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการพรรณนา (Descriptive) และวิเคราะห์ (Analysis) โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร หนังสือ เอกสาร บันทึกรายงานการประชุมและเหตุการณ์ต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความ บทวิเคราะห์ งานวิจัย นิตยสาร ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เอกสารต่างๆ จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.7 ขอบเขตในการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษา บทบาทของอาเซียนในการสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับโลกภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) โดยมีขอบเขตการศึกษาอยู่ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นปีที่ผู้นำอาเซียนและประเทศคู่เจรจา ทั้ง 6 ประเทศ ได้ออกปฏิญญาร่วมว่าด้วยการประกาศการเริ่มเจรจาจัดทำข้อตกลง RCEP (Joint Declaration on the Launch of Negotiations for the Regional Comprehensive Economic Partnership) จนถึงปี ค.ศ. 2020 เมื่อสมาชิก RCEP 15 ประเทศ ยกเว้นอินเดีย ได้บรรลุการลงนามในข้อตกลงดังกล่าวร่วมกันเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020 ในการประชุมสุดยอดข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคครั้งที่ 4 (Regional Comprehensive Economic Partnership : RCEP)

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาบทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลง RCEP ผ่านการสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับโลกภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) นั้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้ แนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Leadership) ของ Oran R. Young มาเป็นกรอบสำคัญในการศึกษา เนื่องจาก อาเซียนมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาความเป็นผู้นำในภูมิภาค และข้อตกลง RCEP ถือเป็นกรอบความร่วมมือที่สำคัญที่แสดงถึงบทบาทนำของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลงดังกล่าว

จากงานศึกษา Political Leadership and Regime Formation : On the Development of Institutions in International Society ของ Oran R. Young เป็นการศึกษาภาวะผู้นำต่อการก่อตั้งของสถาบันระหว่างประเทศในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ โดยมองว่าผู้นำเป็นตัวแปรที่สำคัญในการเป็นผู้กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกระบวนการเจรจาต่อรองเชิงสถาบัน (Institutional Bargaining) ที่จะนำไปสู่การจัดตั้งระบอบระหว่างประเทศ หรือการจัดการสถาบันในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ และเนื่องจากภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ซับซ้อนจึงต้องศึกษาธรรมชาติของความเป็นผู้นำ (The Nature of Leadership) ในการเจรจาต่อรองเชิงสถาบัน เพื่อให้เข้าใจการก่อตั้งของสถาบันในระบอบการเมืองระหว่างประเทศลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยแนวคิดภาวะผู้นำของ Oran R. Young สามารถนำมาอธิบายภาวะผู้นำในการจัดตั้งสถาบันที่หลากหลายในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ อาทิ การค้า การเงิน อาณาเขตทางทะเล สิ่งแวดล้อม การไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหาหรือหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน⁷ โดยผู้นำแบ่งเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่⁸

⁷ Katherine Morton, "Political Leadership and Global Governance: Structural Power Versus Custodial Leadership," *Chinese Political Science Review* 2, no. 4 (2017), Springer Singapore.

⁸ Oran R. Young, "Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society," *International Organization* 45, no. 3 (1991), The MIT Press.

1. ผู้นำเชิงโครงสร้าง (Structural leadership) คือ บุคคลที่เป็นตัวแทนของรัฐและเป็นผู้คิดค้นกลวิธี เพื่อนำอำนาจในความหมายทางวัตถุหรือโครงสร้างมารองรับกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ

2. ผู้นำเชิงผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Leadership) จะบูรณาการการเจรจาต่อรองเชิงสถาบัน เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ที่สามารถสร้างฉันทามติได้ และเป็นผู้คิดค้น ริเริ่มเสนอนโยบายทางเลือกหรือมาตรการต่างๆ เพื่อทดแทนให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3. ผู้นำเชิงทางปัญญา (Intellectual Leadership) จะพัฒนาและใช้ประโยชน์จากแนวคิดต่างๆ เพื่อกำหนดกรอบของปัญหา รวมถึงเป็นผู้กำหนดวาระการประชุม และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมในระหว่างกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ

2.1.1 แนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ

การเจรจาต่อรองเชิงสถาบันในระบอบการเมืองระหว่างประเทศตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฉันทามติ ที่มีทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้าน⁹ และการเจรจาในแต่ละครั้งมีความแตกต่างกัน ทั้งประเด็นในการเจรจา ภาวะเทียบในการเจรจา การเห็นถึงปัญหาหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน และความคลุมเครือของประเด็นในการเจรจา ทำให้ยากต่อการบรรลุเป้าหมาย ผู้นำในการเจรจาจึงมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย โดยลักษณะของผู้นำในการเจรจาที่ดี จำเป็นต้องมีความสามารถในการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ฝ่ายตน การเจรจาต่อรองเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้เจรจาต่อรองจึงต้องมีความรู้ในเรื่องหลักการ โครงสร้าง วิธีการวางแผน และการประยุกต์สิ่งต่างๆ ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีความยืดหยุ่น และมีเทคนิคการปฏิบัติที่เหมาะสม การเจรจาต่อรองจึงจะประสบความสำเร็จ¹⁰

แนวคิดผู้นำเชิงผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Leadership) โดย Oran R. Young ได้กล่าวถึง การเป็นผู้นำที่สามารถใช้ทักษะการเจรจาต่อรอง โดยกำหนดกรอบในการส่งเสริมการเจรจาและเอาชนะอุปสรรคในการเจรจา เพื่อสร้างระบอบระหว่างประเทศผ่านการเจรจาเชิงสถาบัน ซึ่งการกำหนดกรอบดังกล่าวสามารถทำได้โดยการนำเสนอประเด็นปัญหา และการสร้าง

⁹ "The Features Of Institutional Bargaining Approach Politics Essay," 2018, accessed 20 June, 2021, <https://www.ukessays.com/essays/politics/the-features-of-institutional-bargaining-approach-politics-essay.php>.

¹⁰ วีระ เอี่ยมใส, "ผู้นำกับการเจรจาต่อรอง (Leader and Negotiation)," วารสารรัฐศาสตร์ 58, no. 2 (2016).

ข้อตกลงที่ครอบคลุม รวมถึงเสนอทางเลือกหรือมาตรการต่างๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน¹¹ โดยลักษณะที่สำคัญผู้นำเชิงผู้ประกอบการมีดังนี้¹²

1. เป็นผู้กำหนดวาระหรือรูปแบบ และนำเสนอประเด็นในการเจรจาต่อรอง
2. เป็นผู้ได้รับการยอมรับ และสามารถดึงความสนใจของผู้ร่วมเจรจาไปยังความสำคัญของประเด็น
3. เป็นผู้ริเริ่ม คิดค้น ปรับปรุง นโยบายทางเลือกใหม่ เพื่อเอาชนะอุปสรรคในการเจรจาต่อรอง
4. เป็นผู้แทนในการทำข้อตกลงและสนับสนุนทางเลือกที่สำคัญในการเจรจา

ผู้นำเชิงผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกของกระบวนการเจรจาต่อรอง เพราะหากไม่มีทักษะความชำนาญ จะทำให้การเจรจาหยุดชะงักหรือมีความเข้าใจในประเด็นต่างๆ คลาดเคลื่อน ในการเจรจาต่อรองผู้นำเชิงผู้ประกอบการ คนกลาง หรือผู้ไกล่เกลี่ย หรือบุคคลที่สาม จะมีเป้าหมายเดียวกันในการเอาชนะอุปสรรคในการเจรจาต่อรองและทำให้การเจรจาบรรลุผล แต่ผู้นำเชิงผู้ประกอบการ แตกต่างจาก คนกลาง หรือผู้ไกล่เกลี่ย หรือบุคคลที่สาม จากการที่ผู้นำเชิงผู้ประกอบการเป็นตัวแทนของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา ผู้นำเชิงผู้ประกอบการจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกของกระบวนการเจรจาต่อรอง แต่ยังเป็นผู้ที่ต้องดำเนินการตามกรอบแนวทางที่ตนตั้งไว้จนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการเจรจา และชักจูงหรือเสนอทางเลือกให้ผู้ร่วมเจรจาสันับสนุนหรือเห็นชอบตามแนวทางที่ตนต้องการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1.2 อาเซียนกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการ

ท่ามกลางสถานการณ์ที่เล้ามหาท้าอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคต่างแข่งขันกันเข้ามามีบทบาทในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งการรักษาบทบาทการเป็นมหาอำนาจของสหรัฐฯ และการผงาดขึ้นมามีอำนาจของจีน ประกอบกับสภาพภูมิรัฐศาสตร์ของอาเซียนที่ตั้งอยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ส่งผลให้ภูมิภาคนี้กลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของมหาอำนาจ ในการเข้ามามีอิทธิพลและแสวงหาพันธมิตร และภูมิภาคเอเชีย ประกอบด้วย

¹¹ Tobias Van Assche, "The Impact of Entrepreneurial Leadership on EU High Politics: A Case Study of Jacques Delors and the Creation of EMU," *Leadership* (2005).

¹² Young, "Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society."

มหาอำนาจทั้ง จีน เกาหลี ญี่ปุ่น อินเดีย ต่างแข่งขันเป็นผู้นำในภูมิภาค และต่างพยายามไม่ให้ประเทศใดประเทศหนึ่งมีบทบาทสำคัญในภูมิภาค ในขณะที่อาเซียนเป็นการรวมกลุ่มที่นำโดยประเทศขนาดเล็กทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจ ไม่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงและเศรษฐกิจต่อรัฐอื่นๆ ในภูมิภาค จึงเป็นทางเลือกที่ดีหรือได้รับการยอมรับจากมหาอำนาจในภูมิภาคในการเป็นผู้นำในภูมิภาค¹³ และเพื่อป้องกันการแทรกแซงทั้งจากภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อาเซียนจึงมีหลักดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศนอกภูมิภาคในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ในการประสานความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจผ่านกลไกต่างๆ ที่มีอาเซียนเป็นแกนนำ (ASEAN-led Mechanisms) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาบทบาทความเป็นผู้นำในภูมิภาค

นอกจากนั้นแล้ว อิทธิพลของมหาอำนาจภายนอกภูมิภาคอย่าง สหรัฐฯ และการก้าวมาเป็นมหาอำนาจของจีน มีส่วนผลักดันและเป็นเหตุจูงใจให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคหันมาร่วมมือกันในการเข้าสู่โต๊ะเจรจาพหุภาคีที่มีอาเซียนเป็นผู้นำในการผลักดันให้เกิดการเจรจาความร่วมมือต่างๆ จนนำไปสู่การก่อตั้งสถาบันในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ อาทิ กรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three : APT) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือแรกที่สามารถทำให้มหาอำนาจ 3 ใน 4 ของภูมิภาค ได้แก่ จีน เกาหลี และญี่ปุ่น ซึ่งต่างมีความขัดแย้งระหว่างกัน ทั้ง การมีพันธมิตรที่แตกต่างกัน การมีปัญหาทางพรมแดน หรือการมีประเด็นความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ระหว่างกัน อาเซียนจึงเป็นตัวกลางที่สำคัญในการทำให้อาณาจักรที่ความขัดแย้งกันหันมาร่วมมือกันได้ **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

จะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงผู้ประกอบการของ Oran R. เห็นได้จาก อาเซียนยึดหลักความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการรักษาบทบาทนำในภูมิภาค ทำให้อาเซียนเป็นผู้กำหนดวาระหรือรูปแบบการในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก และเป็นเวทีที่สามารถสร้างความสนใจให้แก่มหาอำนาจนอกภูมิภาคเข้าสู่กรอบความร่วมมือเดียวกันได้

¹³ Min-hyung Kim, "Why Does A Small Power Lead? ASEAN Leadership in Asia-Pacific Regionalism," *Pacific Focus* 27, no. 1 (2012), Inha University.

2.2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 วรรณกรรมที่กล่าวถึงการรวมกลุ่มของอาเซียน

งานศึกษา ASEAN: A prime example of regionalism in Southeast Asia¹⁴ โดย Katja Weber ได้กล่าวถึง การก่อตั้งอาเซียนในลักษณะเป็นองค์การความร่วมมือตามแนวคิดภูมิภาคนิยมแบบดั้งเดิม (Traditional Regionalism Theories) ที่สมาชิกอาเซียนได้รวมกลุ่มกัน โดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นหลัก เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ลดความตึงเครียดและการแข่งขันภายในภูมิภาค รวมถึงป้องกันภัยคุกคามจากมหาอำนาจภายนอกที่เข้ามาแทรกแซงภายในภูมิภาค

งานศึกษา ASEAN's centrality and northeast Asian regionalism¹⁵ โดย Ralf Emmers ได้กล่าวถึง การที่อาเซียนเป็นการรวมกลุ่มในภูมิภาคตามแนวคิดประกอบสร้างนิยม (Constructivism) ที่เน้นเรื่องบรรทัดฐาน อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม และความสนใจที่มีร่วมกัน มาเป็นจุดมุ่งหมายหรือความร่วมมือในการรวมกลุ่มภายในภูมิภาค โดยมีชนชั้นนำเป็นผู้ขับเคลื่อน จนนำไปสู่การมีค่านิยมและเอกลักษณ์ร่วมกัน และมองว่าความร่วมมือระดับภูมิภาคเป็นประโยชน์ร่วมกันในกลุ่ม

งานศึกษา Infrastructure Versus Superstructure: Evaluating ASEAN-Style 21 Regionalism¹⁶ โดย Pavin Chachavalpongpun ได้กล่าวถึง ภูมิภาคนิยมแบบอาเซียนที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ การที่อาเซียนเป็นภูมิภาคนิยมแบบเปิด จากการเปิดรับความสัมพันธ์หรือความร่วมมือจากภายนอกภูมิภาค โดยอาเซียนมิได้จำกัดความร่วมมือหรือดำเนินความสัมพันธ์เฉพาะประเทศที่อยู่ภายในกลุ่มเท่านั้น แต่เป็นการเปิดรับความร่วมมือหรือดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ที่อยู่ภายนอกกลุ่มด้วย รวมถึงการที่สมาชิกอาเซียนทุกประเทศมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง รัฐแต่ละรัฐจึงมีอำนาจในการดำเนินกิจการภายในรัฐและกิจการระหว่างประเทศได้อย่างเต็มที่ ทำให้สามารถร่วมมือหรือดำเนินความสัมพันธ์ในรูปแบบทวิภาคีกับประเทศอื่นๆ ได้อย่างอิสระ และ

¹⁴ Katja Weber, "ASEAN: A prime example of regionalism in Southeast Asia," 6, no. 5 (2009), European Union Miami Analysis.

¹⁵ Narayanan Ganesan, "Regionalism in International Relations Theory," in *East Asia Regionalism*, ed. Colin Dürkop Narayanan Ganesan (Konrad Adenauer Foundation Japan Office, 2011).

¹⁶ Pavin Chachavalpongpun, "Infrastructure Versus Superstructure: Evaluating ASEAN-Style 21 Regionalism," in *East Asia Regionalism*, ed. Colin Dürkop Narayanan Ganesan (Konrad Adenauer Foundation Japan Office, 2011).

อาเซียนมีแนวทางในการขับเคลื่อนความร่วมมืออาเซียนที่มีความยืดหยุ่น (ASEAN – X) ซึ่งเปิดโอกาสให้สามารถริเริ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจได้โดยไม่ต้องรอให้ทุกประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าร่วมพร้อมกัน ส่งผลให้อาเซียนสามารถดำเนินและพัฒนาความร่วมมือเหล่านั้นต่อไปได้

โดยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนข้างต้น เป็นการกล่าวถึงการรวมกลุ่มของอาเซียนตามแนวคิดภูมิภาคนิยมรูปแบบต่างๆ ทั้งจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ป้องกันการแทรกแซงจากมหาอำนาจอื่นๆ และลักษณะการรวมกลุ่มของอาเซียนที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากการรวมกลุ่มในภูมิภาคอื่นๆ

ข้อเสนอของงานศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการศึกษาการก่อตั้งอาเซียน แต่ทั้งนี้ ยังไม่ได้มีการกล่าวถึง บทบาทความเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อาเซียนสามารถดำรงอยู่ในระบอบระหว่างประเทศจนมาถึงปัจจุบันได้

2.2.2 วรรณกรรมที่กล่าวถึงแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน

งานศึกษา ASEAN’s Centrality and Northeast Asian Regionalism¹⁷ โดย Ralf Emmers ได้กล่าวถึง กรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสามที่เป็นความร่วมมือในสถาปัตยกรรมในภูมิภาคที่นำโดยอาเซียน (ASEAN-led regional architecture) ที่แม้ว่าภูมิภาคนี้ ยังเป็นภูมิภาคที่มีปัญหาโดยเฉพาะปัญหาทางทะเล อาทิ ข้อพิพาทเขตแดนทางทะเล เส้นทางเดินเรือ การใช้ทรัพยากรทางทะเล แต่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างคงให้ความสำคัญกับอาเซียน และมองว่าอาเซียนมีแนวทางในการเป็นผู้นำของตัวเอง (ASEAN’s own leadership style) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฉันทามติ มีความไม่เป็นทางการ และยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายในระหว่างกัน แม้ข้อจำกัดเหล่านี้ แต่อาเซียนสามารถประสบความสำเร็จในการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และทำให้ประเทศในภูมิภาคนี้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น

¹⁷ Ralf Emmers, “ASEAN’s centrality and northeast Asian regionalism,” in *Is northeast Asian regionalism the center of East Asian regionalism?*, Bhubhindar Singh.(Nanyang Technological University, 2012): 13-14.

งานศึกษา The Myth of ASEAN Centrality?¹⁸ โดย Amitav Acharya ได้กล่าวถึง แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน มิได้เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นในภูมิภาค เนื่องจากอาเซียนได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนความร่วมมือต่างๆ ในภูมิภาคมาตั้งแต่อดีต และมีได้เป็นแนวคิดที่อาเซียนสามารถดำเนินได้เพียงลำพัง จึงต้องมีความเกี่ยวข้องกับพลวัตหรือชาติอื่นๆ ภายนอกภูมิภาคร่วมด้วย และการก้าวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจของจีนในปัจจุบัน รวมถึง การเข้ามาอิทธิพลของจีนในภูมิภาค ถือเป็นข้อท้าทายสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นแกนกลางของอาเซียน

งานศึกษา Toward a Borderless Economic Community¹⁹ โดย Asian Development Bank Institute ได้กล่าวถึง การรักษาบทบาทการเป็นศูนย์กลางของสถาปัตยกรรมในภูมิภาคเอเชียของอาเซียน ผ่านกรอบความร่วมมือในภูมิภาคต่างๆ ที่อาเซียนเป็นผู้ผลักดัน แม้อาเซียนจะเป็นเพียงการรวมกลุ่มของประเทศเล็กๆ ในภูมิภาค แต่สามารถทำให้ชาติมหาอำนาจในโลกต่างเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ในการร่วมมือต่างๆ กับอาเซียน ส่งผลให้อาเซียนมีบทบาทในการเป็นแกนกลางในภูมิภาคมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นผลจากการที่อาเซียนสามารถปรับตัวไปพร้อมกับ การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ นอกจากนั้นแล้ว แนวความเป็นแกนกลางของอาเซียนเด่นชัดขึ้น จากการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) และการมีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ในเสริมสร้างการทำงานร่วมกันภายในภูมิภาค

งานศึกษา The institutional development of ASEAN²⁰ โดย Peter Chalk ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดตั้งประชาคมอาเซียน เพื่อให้อาเซียนมีการพัฒนาและบรรลุเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการเสริมสร้างประชาคมร่วมกันเพื่อให้เอื้อต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและป้องกันแก้ไขความขัดแย้ง และการสนับสนุนผลักดันให้อาเซียนบทบาททั้งในระดับภูมิภาค และเวทีระหว่างประเทศ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง

¹⁸ Amitav Acharya, "The Myth of ASEAN Centrality?," *Contemporary Southeast Asia* 39, no. 2 (August 2017): 273-279.

¹⁹ Pasha L. HSIEH, *RETHINKING THE RCEP IN THE THIRD REGIONALISM: PARADIGM SHIFTS IN WORLD TRADE LAW?*, ed. World Trade and Investment Law Reimagined, A Progressive Agenda for an Inclusive Globalization, (Anthem Press, 2019).

²⁰ Peter Chalk, "The institutional development of ASEAN," in *ASEAN ascending*, (Australian Strategic Policy Institute, 2019): 9-12.

ประชาคมอาเซียนจึงอยู่บนพื้นฐานแนวคิดความเป็นแกนกลางอาเซียนที่บัญญัติขึ้นเพื่อเน้นย้ำถึงวิธีการทำงานร่วมกันภายในภูมิภาคไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และทำให้อาเซียนเป็นสถาบันทางการเมืองมากขึ้น

งานศึกษา Three Key Issues Across Three Pillars²¹ โดย Frederick Kliem ได้กล่าวถึง การที่อาเซียนเป็นแกนนำ (ASEAN-led Mechanisms) ในกรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม และมีการลงนามในเอกสารมุมมองอาเซียนต่ออินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific : AOIP) แสดงให้เห็นถึง การรักษาบทบาทนำของอาเซียนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์พหุภาคีในภูมิภาค การมีหลักการที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของอาเซียน และการมีหลักการเพื่อรับมือกับอิทธิพลของจีนในภูมิภาค

โดยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนข้างต้น ได้กล่าวถึง ความเป็นแกนกลางของอาเซียนที่มีได้เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นในภูมิภาค เนื่องจากอาเซียนได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนความร่วมมือต่างๆ ในภูมิภาคมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเด่นชัดขึ้นจากการจัดตั้งประชาคมอาเซียน การมีกฎบัตรอาเซียน การลงนามในเอกสารมุมมองอาเซียนต่ออินโด-แปซิฟิก แสดงให้เห็นถึงการรักษาบทบาทนำของอาเซียนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์พหุภาคีในภูมิภาค ทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น

ข้อเสนอของงานศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการศึกษาที่มาและความสำคัญของแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน และแนวคิดนี้มีส่วนสำคัญอย่างไรต่อการริเริ่มข้อตกลง RCEP จนนำไปสู่การลงนามข้อตกลง RCEP ในที่สุด

2.2.4 วรรณกรรมที่กล่าวถึงบทบาทของอาเซียนในการริเริ่มข้อตกลง RCEP

งานศึกษา RETHINKING THE RCEP IN THE THIRD REGIONALISM: PARADIGM SHIFTS IN WORLD TRADE LAW?²² โดย Pasha L. Hsieh ได้กล่าวถึง ข้อตกลง RCEP ในการเป็นข้อตกลงการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก จากการริเริ่มโดยอาเซียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ

²¹ Frederick Kliem, “Three key issues across three pillars,” in *THAILAND’S ASEAN CHAIRMANSHIP AT ITS MID-TERM*, (Singapore: Nanyang Technological University, 2019): 6-11

²² Pasha L. Hsieh, “RETHINKING THE RCEP IN THE THIRD REGIONALISM: PARADIGM SHIFTS IN WORLD TRADE LAW?,” *World trade and investment law reimagined*, (Anthem Press, 2019): 97-105.

คลื่นลูกที่สามของภูมิภาคนิยม ในการขยายเขตการค้าเสรีภายใต้ องค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ให้มีขนาดกว้างขึ้น เนื่องจาก WTO มีข้อจำกัดทางพื้นที่ภูมิศาสตร์ และ ข้อตกลง RCEP การเป็นตัวแทนการรวมกลุ่มของกลุ่มประเทศซีกโลกใต้ (Global South) ในการฟื้นฟูเขตการค้าเสรีใต้ – ใต้ (South-South) โดยเป็นการทำข้อตกลงของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา การกำหนดคุณลักษณะของข้อตกลง RCEP จึงมีความแตกต่างจากการทำ FTA ในแบบประเทศที่พัฒนาแล้ว และอาเซียนได้ให้ความสำคัญกับข้อตกลง RCEP เป็นลำดับแรกในแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (ASEAN Economic Community blueprint 2025) ภายใต้แนวคิดการเป็นแกนกลางอาเซียน เพื่อเสริมสร้างสถานะภาพในการเป็นศูนย์กลางของการรวมเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับคู่เจรจาอาเซียนทั้ง 6 ประเทศ นอกจากนั้นแล้ว ข้อตกลงนี้ได้ให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด (Least developed country : LDC) เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการค้าและการพัฒนาข้อตกลง RCEP จึงเป็นต้นแบบของการรวมกลุ่มซีกโลกใต้

งานศึกษา The RCEP Initiative and ASEAN “Central” โดย Wang Yuzhu ²³ กล่าวถึง การที่อาเซียนสามารถรักษาความเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการจัดทำกรอบความร่วมมือทวิภาคี ซึ่งมีอาเซียนเป็นศูนย์กลางกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ จีนและญี่ปุ่น การจัดทำข้อตกลง RCEP ของอาเซียนจึงเป็นการรักษาความเป็นศูนย์กลางของอาเซียน แม้ว่าอาเซียนจะตระหนักดีว่าเป็นการยากที่จะบรรลุเป้าหมายในการจัดทำข้อตกลงดังกล่าว เนื่องจาก RCEP เป็นความข้อที่ให้ความสำคัญกับการเป็นศูนย์กลางของอาเซียน และสามารถสกัดกั้นการแข่งขันของมหาอำนาจในภูมิภาคอย่างจีนและญี่ปุ่น รวมถึงมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐอเมริกาผ่านการจัดทำข้อตกลง TPP

บทความเรื่อง RCEP : การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แน่นแฟ้นขึ้นในภูมิภาค? โดยทฤษฎี รอดประเสริฐ และ ธนิตา ลอเสรีวานิช ฝ่ายวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย ²⁴ ได้กล่าวถึง การที่ข้อตกลง RCEP จะกลายเป็นหัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจภูมิภาคและเศรษฐกิจโลกในอนาคต โดยข้อตกลง RCEP ไม่ได้เป็น FTA ฉบับแรกที่ประเทศเหล่านี้จัดทำระหว่างกัน เนื่องจากอาเซียนได้จัดทำ FTA แยกฉบับกับประเทศคู่เจรจาทั้ง 6 ประเทศแล้ว จึงมีคำถามว่า

²³ Wang Yuzhu, “The RCEP Initiative and ASEAN ‘Centrality’” 2013, China Institute of International Studies. เข้าถึงจาก: http://www.ciis.org.cn/english/2013-12/06/content_6518129.htm [2020, กรกฎาคม 1].

²⁴ ทฤษฎี รอดประเสริฐ, ธนิตา ลอเสรีวานิช, “การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แน่นแฟ้นขึ้นในภูมิภาค?”, Focused And Quick Issue 81 (6 มิถุนายน 2013).

การจัดทำข้อตกลง RCEP จะเข้าช้อนกับข้อตกลงแยกฉบับเหล่านี้หรือไม่ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ถึงความไม่สมบูรณ์ของ FTA แยกฉบับระหว่างอาเซียนและประเทศคู่เจรจาในข้างต้น ซึ่งอาจจะ เป็นสิ่งที่ข้อตกลง RCEP สามารถปรับปรุงหรือต่อยอดได้ ทั้งในด้านสินค้าด้านบริการและ ด้านการลงทุนที่มีความไม่สมบูรณ์ซึ่งถ้าหากทำสำเร็จย่อมจะเกิดประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกรวมทั้ง ไทยด้วย

สารนิพนธ์เรื่อง อาเซียนและการจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค โดยพรนิชา หว่างอากาศ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์²⁵ เป็นการศึกษา ความเป็นมาของความตกลง RCEP ปัจจัยที่ส่งผลให้อาเซียนจัดทำความตกลง RCEP และทั้งปัจจัย ภายนอกและภายในที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดทำความตกลงดังกล่าวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 ถึงปี ค.ศ. 2015 ซึ่งเป็นปีที่กำหนดเป้าหมายในการเจรจาความตกลงดังกล่าวให้สำเร็จ โดยศึกษาผ่าน กรอบแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการกึ่งนิยมใหม่ (Neo-functionalism) และแนวคิดการรวมกลุ่ม ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (International Economic Integration)

โดยบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลง RCEP ข้างต้น เป็นการกล่าวถึง ความเป็นมาของข้อตกลง RCEP ปัจจัยที่ส่งผลให้อาเซียนจัดทำข้อตกลง RCEP และปัจจัยทั้งภายนอก และภายใน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 – 2015 ซึ่งขณะนั้น RCEP ยังไม่บรรลุข้อตกลงร่วมกัน และเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนในฐานะเป็นตัวแสดงหลักในการผลักดันให้เกิดข้อตกลง RCEP ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน และสามารถสกัดกั้นการแข่งขันของ มหาอำนาจในภูมิภาคอย่างจีนและญี่ปุ่น รวมถึงมหาอำนาจนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐอเมริกา ผ่านการจัดทำข้อตกลง TPP

ข้อเสนอของงานศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการศึกษาวิวัฒนาการของ ข้อตกลง RCEP และบทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงนามในข้อตกลงได้ โดยผ่าน กรอบแนวคิดทฤษฎี ทฤษฎีการกึ่งนิยมใหม่ แนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และ เป็นการศึกษาข้อตกลง RCEP ก่อนบรรลุการลงนามในข้อตกลง การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ จึงให้ความสนใจศึกษา บทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดการลงนามในข้อตกลง RCEP ภายใต้ แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน ผ่านแนวคิดผู้นำเชิงผู้ประกอบการ

²⁵ พรนิชา หว่างอากาศ, “อาเซียนและการจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค,” (สาร นิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและกาทูต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2017).

2.2.5 วรรณกรรมที่กล่าวถึงข้อตกลง RCEP ในเรื่องต่างๆ

งานศึกษา The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP): What this means for ASEAN and Malaysia ²⁶ โดย Juita Mohamad and Calvin Cheng กล่าวถึง ข้อตกลง RCEP เป็นการรวมกลุ่มการค้าเสรีขนาดใหญ่ครั้งที่สองในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก หลังจากการรวมกลุ่มข้อตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership : CPTPP) โดย RCEP เป็นข้อตกลงที่มีอาเซียนเป็นผู้ผลักดัน และมีประเทศเล็กๆ ในภูมิภาคเข้าร่วม ในขณะที่ ข้อตกลง CPTPP ภาคีส่วนใหญ่เป็นประเทศระดับกลางที่มีเศรษฐกิจในระดับที่ดี

งานศึกษา Diplomatic and Security Implications of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) ²⁷ โดย Lee Jaehyon ได้กล่าวถึง การริเริ่ม ข้อตกลง RCEP ภายใต้พลวัตในภูมิภาคที่อาเซียนริเริ่มและขับเคลื่อนการเจรจา หากริเริ่มโดยจีนหรือ ญี่ปุ่น ข้อตกลง RCEP อาจมิได้ข้อสรุปเช่นนี้ เห็นได้จากความล้มเหลวของเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก (East Asia Free Trade Area : EAFTA) และ ข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership for East Asia : CEPEA) ซึ่งเป็นการแข่งขัน อิทธิพลของมหาอำนาจในภูมิภาคมากกว่าการส่งเสริมความร่วมมือ ในขณะที่เมื่ออาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม และขับเคลื่อนการรวมกลุ่มในภูมิภาค มิได้เป็นการรวมกลุ่มที่ได้รับการคัดค้านหรือเป็นการทำลาย ความสัมพันธ์กับประเทศใดๆ ในภูมิภาค แต่กลับได้รับการสนับสนุนจากประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้น ข้อตกลง RCEP จึงมิใช่เป็นชัยชนะของจีนหรือชาติมหาอำนาจใด แต่เป็นชัยชนะของความเป็น กลางทางการทูตของอาเซียน (ASEAN's middle – power diplomacy)

งานศึกษา Mega-FTAs and the Trade-Security Nexus:: The Trans-Pacific Partnership (TPP) and Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) ²⁸

²⁶ Juita Mohamad and Calvin Cheng, “The regional comprehensive economic partnership (RCEP): What this means for ASEAN and Malaysia,” in *Institute of strategic and international studies*, (2020): 1-4.

²⁷ Lee Jaehyon, “Diplomatic and security implications of the regional comprehensive economic partnership (RCEP),” in *Asan institute for policy studies*, (2021): 1-6.

²⁸ Vinod K. Aggarwal, “Mega-FTAs and the Trade-security nexus:: The Trans-Pacific Partnership (TPP) and Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP),” in *East-West Center Asia Pacific Issues* 123, (USA: 2016): 1-8.

โดย VINOD K. AGGARWAL ได้กล่าวถึง การเพิ่มขึ้นของข้อตกลงการค้าทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับทวีปาคี ทั้งข้อตกลง TPP หรือ ข้อตกลง RCEP ได้สร้างความซับซ้อนและไม่สามารถควบคุมได้ เป็นการรวมกลุ่มที่มีข้อจำกัดมากกว่าการอำนวยความสะดวกทางการค้า เนื่องจาก ข้อตกลงแต่ละกลุ่มมีกฎระเบียบ ขั้นตอน ข้อยกเว้น และข้อจำกัดของตนเอง ซึ่งเป็นการกีดกันประเทศอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็นภาคีร่วม

งานศึกษา The RCEP and the TPP towards Open Regionalism ²⁹ โดย Shiro Armstrong ได้กล่าวถึง การจัดทำข้อตกลง TPP และ ข้อตกลง RCEP ในการเป็นข้อตกลงที่ไม่ส่งผลดีต่อระบบการค้าโลก เนื่องจากเป็นข้อตกลงที่มีความเชื่อมโยงแบบทวีปาคีเป็นจำนวนมาก และมีความซับซ้อนทับกัน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ ข้อตกลงทั้งสองจึงจำเป็นต้องควรลดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกและควรเปิดรับสมาชิกใหม่เพิ่มเติม

โดยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องข้อตกลง RCEP ได้กล่าวถึง การที่ RCEP เป็นข้อตกลงที่มีอาเซียนเป็นผู้ผลักดัน มีภาคีส่วนใหญ่เป็นประเทศเล็กๆ ในภูมิภาคเข้าร่วม ในขณะที่ข้อตกลงอื่นๆ ภาคีส่วนใหญ่เป็นประเทศระดับกลางที่มีเศรษฐกิจในระดับที่ดี จนนำไปสู่ความสำเร็จในการผลักดันให้เกิดการลงนาม แต่ทั้งนี้ ในงานศึกษาบางชิ้นงานพบว่า ข้อตกลง RCEP เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนและทับซ้อนกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจอื่นๆ และยังเป็น การรวมกลุ่มที่มีข้อจำกัดมากกว่าการอำนวยความสะดวกทางการค้า จึงเสนอให้ลดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกและควรเปิดรับสมาชิกใหม่เพิ่มเติม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอของงานศึกษาดังกล่าว ได้นำเสนอมุมมองต่อข้อตกลง RCEP ในประเด็น การเปรียบเทียบข้อตกลง RCEP กับ ข้อตกลงอื่นๆ ในภูมิภาค และข้อจำกัดและความท้าทาย รวมถึง ข้อเสนอแนะ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อตกลง RCEP ได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ ยังไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้อาเซียนมีบทบาทในการริเริ่มการเจรจาจัดทำข้อตกลง จนนำไปสู่การลงนาม ข้อตกลง การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ จึงให้ความสนใจศึกษา บทบาทของอาเซียนในการผลักดันให้เกิด การลงนามในข้อตกลง RCEP

²⁹ Shiro Armstrong, "The RCEP and the TPP towards 5 Open Regionalism," in *Governance of East Asian Regional Economic Architectures*, (Singapore: Nanyang Technological University, 2013): 5-6.

บทที่ 3

การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน จนนำไปสู่การริเริ่มข้อตกลง RCEP

อาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1967 ตามปฏิญญากรุงเทพ ในการสร้างความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นรากฐานพัฒนาประเทศจนนำไปสู่สันติภาพความมั่นคงและเสถียรภาพ การรวมกลุ่มของอาเซียนเป็นการรวมกลุ่มของประเทศขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีระดับการพัฒนา ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา และเป็นการกลุ่มความร่วมมือของรัฐที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เดียวกัน รัฐภายนอกภูมิภาคจึงไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกของอาเซียนได้ อีกทั้งการรวมกลุ่มของอาเซียนที่มีได้ริเริ่มความร่วมมือระหว่างกันบนพื้นฐานของค่านิยมและความเชื่อที่เหมือนกัน หรือนำค่านิยมและวิธีปฏิบัติจากภายนอกภูมิภาคมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินความร่วมมือภายในกลุ่ม เนื่องจากความแตกต่างของสมาชิกทั้งรูปแบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แนวคิดในการรวมกลุ่มของอาเซียนจึงแตกต่างจากแนวคิดในการรวมกลุ่มขององค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคอื่นๆ³⁰ นอกจากนั้นแล้ว แม้อาเซียนเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอื่นๆ แต่อาเซียนมีรูปแบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่างจากทุนนิยมในแบบยุโรป โดยรูปแบบเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเด่นของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหน่วยธุรกิจ และอาศัยระเบียบปฏิบัติทางสังคมในการขับเคลื่อนมากกว่าหลักกฎหมาย³¹ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า อาเซียนก่อตั้งขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือที่แตกต่างจากแนวคิดการรวมกลุ่มอื่นๆ มีหลักการในการรับสมาชิกเฉพาะประเทศที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน และมีการกำหนดหลักการในการดำเนินความสัมพันธ์ภายในและภายนอกภูมิภาคที่มีลักษณะเฉพาะ

ท่ามกลางบริบทระหว่างประเทศที่เหล่ามหาอำนาจต่างแข่งขันเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาค และพยายามไม่ให้ประเทศใดประเทศหนึ่งมีบทบาทสำคัญในภูมิภาค อาเซียนจึงปรับตัวเพื่อป้องกันการแทรกแซงจากมหาอำนาจและรักษาบทบาทนำในภูมิภาค โดยพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือนอกภูมิภาคผ่านกลไกต่างๆ ที่มีอาเซียนเป็นแกนนำ (ASEAN-led Mechanisms) อาทิ

³⁰ อรณิชา รุ่งธิพานนท์, ภูมิภาคนิยมกับอาเซียน *Regionalism and ASEAN* (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2014).

³¹ Richard Stubbs and Geoffrey R.D. Underhill, "International economic relations," in *Political economy and the changing global order* (Oxford University Press, 2006). 211

การพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ จากกรอบความร่วมมืออาเซียนกับคู่เจรจา (Dialogue Partner) นำไปสู่กรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three : APT) ขยายไปสู่กรอบความร่วมมือเอเชียตะวันออก (East Asia Summit : EAS) และพัฒนาไปสู่ข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional comprehensive Economic Partnership : RCEP) ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาคในการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ผ่านกลไกที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ขับเคลื่อน และเป็นแกนหลักของการบูรณาการความร่วมมือ ในการขยายความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับภาคีภายนอกภูมิภาค

3.1 อาเซียนกับการริเริ่มแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน

“...ความเป็นแกนกลางของอาเซียนจึงเป็นหลักการที่สำคัญของอาเซียน ซึ่งถูกระบุอย่างเป็นทางการในกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งมุ่งหวังให้อาเซียนมีบทบาทในการเป็นแกนกลางผ่านความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบพหุภาคีกับประเทศคู่เจรจา รวมทั้งสร้างประชาคม (ASEAN Community) เชื่อมโยงทุกมิติระหว่างภูมิภาคกับประชาคมโลกได้³²

...แต่ทั้งนี้ความเป็นแกนกลางของอาเซียนเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงมานานแล้ว จากการที่อาเซียนเป็นผู้กำหนดบทบาทและความสัมพันธ์ของตนกับประเทศนอกภูมิภาคนั้นมีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 เพียงแต่ไม่มีกลไกที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพนัก...³³

บทบาทของอาเซียนในการรักษาความเป็นผู้นำในภูมิภาค ผ่านแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนเริ่มปรากฏในปี ค.ศ. 1971 ในปฏิญญาว่าด้วยเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality : ZOPFAN)³⁴

³² ทิพย์รัตน์, ประชาคมอาเซียน มายาคติและความเป็นจริง (Asean Community : Myth and Reality). 90.

³³ ทิพย์รัตน์, ประชาคมอาเซียน มายาคติและความเป็นจริง (Asean Community : Myth and Reality). 91.

³⁴ ปฏิญญาว่าด้วยเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality : ZOPFAN) เป็นการแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียนที่ต้องการให้ปลอดการแทรกแซง

ที่ห้ามมิให้มีการแทรกแซงจากนอกภูมิภาค และเริ่มต้นชัดเจนหลังจากเหตุการณ์ชัยชนะของเวียดนามเหนือโดยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม นำไปสู่ เกิดการรวมประเทศของเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ ในปี ค.ศ. 1975 ส่งผลให้อาเซียนมีความกังวลต่อบทบาทของเวียดนามที่ให้การสนับสนุน ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ประเทศสมาชิกก่อตั้งอาเซียนจึงร่วมกัน ออกสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia: TAC)³⁵ เพื่อสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์จากเวียดนาม โดยมีหลักการ เคารพเอกราชแห่งดินแดนของประเทศสมาชิก และมุ่งหวังให้สมาชิกได้สร้างชาติ ป้องกัน การแทรกแซงทั้งจากภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค TAC จึงเป็นเอกสารสำคัญที่สะท้อนถึง ความเป็นแกนกลางของอาเซียน เนื่องจากเมื่ออาเซียนริเริ่มกรอบความร่วมมือใดๆ จะกำหนดให้รัฐ ที่จะเข้าร่วม ต้องลงนามใน TAC ก่อนเสมอ

3.1.1 การขยายความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศภายนอกภูมิภาค

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น อาเซียนมีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของ ระบบการเมืองโลก เพื่อดึงดูดการค้าและการลงทุนจากประเทศต่างๆ และริเริ่มกรอบความร่วมมือ ต่างๆ ในภูมิภาค ซึ่งอาเซียนได้ดำเนินบทบาทการเป็นผู้นำในภูมิภาคจากการขยายความสัมพันธ์และ ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศภายนอกภูมิภาค (ASEAN External Relations) และส่งเสริม ให้มหาอำนาจมีปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน ในโครงสร้างสถาปัตยกรรมภูมิภาค โดยในปี ค.ศ. 1974 ออสเตรเลียเป็นประเทศภายนอกภูมิภาค ประเทศแรกที่เป็นคู่เจรจา (Dialogue Partner) ของอาเซียน และในปัจจุบันอาเซียนมี 10 คู่เจรจา

จากมหาอำนาจต่างๆ เพื่อให้เกิดสันติภาพ ความมั่นคงภายในภูมิภาค และสนับสนุนให้อาเซียน ขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมทุกๆ ด้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างประเทศสมาชิก

³⁵ สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia: TAC) คือ หลักการพื้นฐานของความร่วมมือและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับ คู่เจรจา โดยเป็นหลักการสำคัญที่ประเทศสมาชิกอาเซียนยึดถือและยอมรับในการปฏิบัติตาม 5 ประการ ได้แก่ 1. การเคารพในอำนาจอธิปไตย 2. การไม่แทรกแซงกิจการภายใน 3. การแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี 4. การไม่ใช้หรือ ชูว่าจะใช้กำลัง และ 5. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน รวมทั้งมีมาตรการเกี่ยวกับแนวทางการยุติข้อพิพาท โดยสันติวิธีโดยอาศัยกลไกคณะรัฐมนตรี (High Council) เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในภูมิภาค

ได้แก่ ออสเตรเลีย(1974) นิวซีแลนด์(1975) แคนาดา(1977) สหภาพยุโรป(1977) ญี่ปุ่น(1977) สหรัฐฯ(1977) เกาหลี(1991) อินเดีย(1995) จีน(1996) และรัสเซีย (1996)³⁶

โดยพัฒนาการการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคที่มีอาเซียนเป็นผู้นำเริ่มต้นชัดเจนมากขึ้น ในปี ค.ศ.1992 อาเซียนได้ประกาศจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) ซึ่งกรอบความตกลงว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และส่งเสริมให้มีความร่วมมือครอบคลุมด้านอื่นๆ ร่วมด้วย อาทิ การค้า การบริการ การลงทุน เป็นต้น ส่งผลให้ในปี ค.ศ. 1995 มีการจัดทำกรอบความตกลงด้านการบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services : AFAS) และ ในปี ค.ศ. 1995 การจัดทำกรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area : AIA)³⁷

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1997 อาเซียนได้ขยายความร่วมมือภายนอกกลุ่ม จากการจัดประชุมสุดยอดอาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three : APT) เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย หรือ วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง โดยเป็นความร่วมมือทางด้านการเงิน ความมั่นคงทางการอาหาร กองทุนความร่วมมืออาเซียนบวกสาม³⁸

ความสำเร็จของอาเซียนในการผลักดันให้เกิดกรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสาม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอาเซียนในการเป็นผู้นำประสานความร่วมมือระหว่างประเทศของมหาอำนาจที่มีความขัดแย้งกันในภูมิภาคให้หันมาร่วมมือกันในกรอบความร่วมมือที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม และเป็นการขยายความร่วมมือจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออก

³⁶ "ASEAN's External Relations," กระทรวงการต่างประเทศ, accessed 17 May, 2021, <http://m.mfa.go.th/asean/en/organize/62217-ASEAN%E2%80%99s-External-Relations.html>.

³⁷ กองอาเซียน3 กรมอาเซียน, "ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน," in *ASEAN Highlights 2011*, ed. กรมอาเซียน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2011).

³⁸ "กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 (จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี) ", กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121647-299760.pdf.

นอกจากนั้นแล้ว ในปี ค.ศ. 2005 ได้มีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit : EAS) ซึ่งพัฒนามาจากกรอบอาเซียนบวกสาม โดยอาเซียนเห็นว่าควรขยายความร่วมมือไปยังประเทศนอกภูมิภาคมากขึ้น ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย รัสเซียและสหรัฐฯ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่ให้ความสำคัญในเรื่อง การเงิน พลังงาน การจัดการภัยพิบัติ การศึกษา สาธารณสุข และความเชื่อมโยงในภูมิภาค รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อรับมือและแก้ไขปัญหาที่เป็นความท้าทายร่วมกัน และได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการเศรษฐกิจภายในภูมิภาค โดยเฉพาะการสร้างประชาคมอาเซียน และการเจรจาข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP)³⁹ ซึ่งอาเซียนได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าร่วม โดยต้องเป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียน มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับอาเซียน และให้การยอมรับหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ในการลงนาม (ภาคยานุวัติ) TAC⁴⁰ การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียนที่สามารถริเริ่มความร่วมมือที่มีมหาอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคเข้าร่วม ดังคำกล่าวที่ว่า

“..การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการของสหรัฐฯ และรัสเซีย ภายใต้ EAS ในปี ค.ศ. 2011 ทำให้อาเซียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำให้มหาอำนาจเข้าร่วมกรอบความร่วมมือที่อาเซียนริเริ่ม เป็นผู้ขับเคลื่อน (Driver’s Seat) และอาเซียนจะอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ (Predominant Position) ท่ามกลางระบบหลายขั้วอำนาจ...”⁴¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁹ "การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – EAS)," กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121006-365350.pdf.

⁴⁰ "การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – EAS)," กระทรวงการต่างประเทศ, 2017, accessed 15 May, 2021, <http://m.mfa.go.th/asean/contents/files/partnership-20170419-093930-685223.pdf>.

⁴¹ Chachavalpongpun, "Infrastructure Versus Superstructure: Evaluating ASEAN-Style 21 Regionalism."

นอกจากอาเซียนให้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแล้ว อาเซียนยังให้ความสำคัญต่อการเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคด้วย เห็นได้จาก ในปี ค.ศ. 1994 มีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF)⁴² ซึ่งเป็นเวทีทางการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคระหว่างอาเซียนกับประเทศนอกภูมิภาค ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย รัสเซีย สหรัฐฯ แคนาดา และสหภาพยุโรป โดยในการประชุมแต่ละครั้ง ประเทศสมาชิกอาเซียนจะหมุนเวียนกันเป็นประธานในการประชุม และเป็นผู้กำหนดวาระในการประชุม ซึ่งถือเป็นการแสดงบทบาทความเป็นแกนกลางอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...อาเซียนมอง ARF เป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์อาเซียน ที่จะคงไว้ซึ่งบทบาทนำของอาเซียน (*central role and driving force*) ในการขับเคลื่อนกระบวนการความร่วมมือต่างๆ เพื่อให้เกิดสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค อีกทั้งเป็นเสาหลักอันหนึ่งใน *regional security architecture*”⁴³

3.1.2 บทบาทความเป็นแกนกลางของอาเซียน

บทบาทความเป็นแกนกลางของอาเซียนเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการที่อาเซียนมีแนวคิดในยกระดับอาเซียนในการเป็นประชาคมอาเซียน โดย Simon SC Tay⁴⁴ เห็นว่า

⁴² การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก หรือ ASEAN Regional Forum (ARF) ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นเวทีสำหรับปรึกษาหารือ ในการส่งเสริมสันติภาพด้วยการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาหรือ

⁴³ "การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) ", กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121045-236006.pdf.

⁴⁴ Simon SC Tay, "ASEAN Centrality and Collective Leadership: New Dynamics and Responses," in *ASEAN Vision 2040 Volume II: Collective Leadership, ASEAN Centrality, and Strengthening the ASEAN Institutional Ecosystem*, ed. Shiro Armstrong Simon Tay, Peter Drysdale, Ponciano S. Intal, Jr. (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia, 2019).

“...สิ่งสำคัญในการผลักดันความเป็นแกนกลางของอาเซียน ได้แก่ การสร้างประชาคมอาเซียน จากการบูรณาการทางเศรษฐกิจ การร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรม รวมถึงการแข่งขันเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกของมหาอำนาจ อาเซียนจึงจำเป็นต้องมีบทบาทภายในภูมิภาค..”

โดยในปี ค.ศ.1997 ซึ่งเป็นปีที่ครบรอบการก่อตั้งอาเซียน 30 ปี สมาชิกอาเซียนได้รับรองวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (ASEAN 2020 : Partnership in Dynamic Development)⁴⁵ ในการเป็นหุ้นส่วนร่วมกันในการพัฒนาอย่างมีพลวัต เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการดำเนินการในด้านต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 อาเซียนได้จัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (Hanoi Plan of Action to implement the ASEAN Vision 2020 : HPA)⁴⁶ เพื่อนำเป้าหมายต่างๆ ภายใต้วิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมภายในกำหนดเวลาที่ชัดเจน และในปี ค.ศ. 2003 ได้มีการลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) อาเซียนได้เห็นชอบให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) ภายในปี ค.ศ. 2020 โดยประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก (Pillars)⁴⁷ ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

⁴⁵ วิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (ASEAN Vision 2020) มีสาระสำคัญว่า ภายใน ค.ศ. 2020 อาเซียนจะมีรูปแบบความร่วมมือที่พัฒนาใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ อาเซียนจะมีลักษณะ ดังนี้ 1. วังสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2. หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต 3. มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก และ 4. ชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร

⁴⁶ แผนปฏิบัติการสำหรับวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (Hanoi Plan of Action to implement the ASEAN Vision 2020 : HPA) เป็นการกำหนดให้มีการประเมินผลการนำเป้าหมายต่างๆ ภายใต้วิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ไปสู่การปฏิบัติทุก 3 ปี โดยได้มีการกำหนดกิจกรรมและโครงการที่จะนำไปสู่เป้าหมายในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความร่วมมือเฉพาะด้าน ซึ่งรวมถึงเรื่องการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมและสนเทศ ยาเสพติด สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีผล เป็นรูปธรรม

⁴⁷ ประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก (Pillars) ได้แก่

เสาที่หนึ่ง ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community - APSC) มุ่งให้ประเทศกลุ่มสมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาหาระหว่างกันโดยสันติวิธี มีเสถียรภาพและความมั่นคงรอบด้าน เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของประชาชน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และอาเซียนได้กำหนดหลักดำเนินการไปสู่เป้าหมายทั้ง 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนโดยการต่อยอดจากความร่วมมืออาเซียนที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานใหม่ๆ เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้นเนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อาเซียนจึงต้องปรับตัวในการรักษาบทบาทในการเป็นผู้นำในการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาค ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2007 อาเซียนจึงเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้เร็วขึ้นเป็นภายในปี ค.ศ. 2015

ขณะเดียวกัน ในปี ค.ศ. 2007 อาเซียนได้ร่วมกันจัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 (ASEAN Economic Community Blueprint : AEC Blueprint 2015)⁴⁸ เพื่อใช้เป็นกรอบดำเนินการด้านเศรษฐกิจ และกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินมาตรการต่างๆ จนบรรลุเป้าหมายในการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี ค.ศ. 2015 และอาเซียนได้เข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2015

ทั้งนี้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้ให้ความสำคัญกับการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศนอกกลุ่มของอาเซียน ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในภูมิภาค โดยในแผนการจัดตั้งฯ มุ่งเน้นการเปิดเสรีทางการค้า เพื่อลดอุปสรรคทางการค้า และส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนในภูมิภาค รวมถึงยังเป็นเอกสารที่ระบุถึงบทบาทของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศ ในการดำเนินความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงอาเซียนกับเศรษฐกิจโลกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการริเริ่มข้อตกลง RCEP ที่ถือเป็นกุญแจสำคัญในการบูรณาการทางเศรษฐกิจของเอเชีย⁴⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เสาที่สอง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) มุ่งเน้นให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ และความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน เพื่อให้ประเทศสมาชิกสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้

เสาที่สาม ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community - ASCC) มุ่งหวังให้ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม มีการพัฒนา ในทุกๆ ด้าน และมีสังคมแบบเอื้ออาทร

⁴⁸ การจัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 (AEC Blueprint 2015) ระบุถึงองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1. การเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตร่วมกัน 2. การสร้างอาเซียนให้เป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง 3. การสร้างอาเซียนให้เป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน และ 4. การเชื่อมโยงอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก

⁴⁹ Peter Drysdale, *ASEAN: The Experiment in Open Regionalism that Succeeded*, ed. Shujiro Urata Rebecca Fatima Sta Maria, Ponciano S. Intal, Jr., vol. 5, ASEAN @50 : The ASEAN

แม้ว่าแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนมีขึ้นในภูมิภาคมาอย่างยาวนาน แต่แนวคิดดังกล่าว มิได้ถูกบรรจุลงในเอกสารทางการอย่างเป็นทางการเป็นระบบ จนกระทั่ง ในปี ค.ศ. 2007 อาเซียนได้ตระหนักถึงการรวมตัวเป็นประชาคมและเริ่มจัดทำกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)⁵⁰ ขึ้น และมีผลบังคับในปี ค.ศ. 2008 ทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล มีผลทางกฎหมาย เป็นองค์การที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎระเบียบ และถือเป็นเอกสารฉบับแรกที่นำแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นทางการมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดบทบาทและวาระของอาเซียนที่เน้นถึงการมีบทบาทนำในภูมิภาค⁵¹ ในการส่งเสริมการเป็นแกนกลางของอาเซียน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นการดำเนินความสัมพันธ์จากความร่วมมือ ทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคอย่างครอบคลุม โดยไม่เลือกปฏิบัติ⁵²

จะเห็นได้ว่าบทบาทของอาเซียนในการเป็นแกนกลางได้ถูกกล่าวถึงในเอกสารต่างๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะในแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 ที่ใช้จัดตั้งประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก ตลอดจนกฎบัตรอาเซียนที่ต่างเน้นย้ำถึงความสำคัญของอาเซียนในฐานะผู้นำในภูมิภาค

ท่ามกลางบริบทการเมืองระหว่างประเทศจากการที่เหล่ามหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ และจีนต่างแข่งขันเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาค ทั้งการนำเสนอและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณเอเชีย-แปซิฟิก และอาเซียนมีที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์อยู่ท่ามกลางการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าว ดังนั้น ในปี ค.ศ. 2016 อาเซียนได้จัดทำเอกสารมุมมองของอาเซียนต่อแนวคิดอินโด-

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Economic Community Into 2025 and Beyond, (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia, 2017).

⁵⁰ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของอาเซียน สู่การมีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศ ที่มีสถานะทางกฎหมาย และที่สำคัญกว่านั้น คือ ทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศ ในระดับภูมิภาคอย่างแท้จริง โดยมีหลักการ แนวคิด และกรอบการทำงาน ที่ลึกซึ้งและชัดเจน ทั้งในการทำงานร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก และการทำงานร่วมกับประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศภายนอกภูมิภาค ประกอบด้วยบทบัญญัติ 13 หมวด 55 ข้อ

⁵¹ ASEAN Secretariat, *ASEAN Charter* (ASEAN Secretariat, 2007).

⁵² Drysdale, *ASEAN: The Experiment in Open Regionalism that Succeeded*, 5.

แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific : AOIP)⁵³ เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก ตามแนวความเป็นแกนกลางของอาเซียน ในการพัฒนาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในด้านต่างๆ (Economic and other Possible Areas of Cooperation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในข้อตกลง RCEP⁵⁴

จากจัดทำเอกสารมุมมองของอาเซียนต่อแนวคิดอินโด-แปซิฟิก แสดงให้เห็นว่าอาเซียนให้ความสำคัญกับแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน ในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ด้วยกลไกที่อาเซียนเป็นแกนนำ และเป็นเครื่องมือในการแสดงบทบาทของอาเซียนต่อการมีส่วนร่วมด้านความมั่นคงในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก เพื่อรักษาบทบาทนำในภูมิภาคและลดบทบาทของมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และจีนในการขยายอิทธิพลทั้งในมิติเศรษฐกิจและความมั่นคงที่มีในภูมิภาค

3.2 การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการริเริ่มข้อตกลง RCEP

*“...การบรรลุเป้าหมายในการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน อาเซียนควรรักษาและพัฒนาความร่วมมือที่หลากหลายของสถาปัตยกรรมภูมิภาคที่มีในปัจจุบัน ติดตามการประชุมอื่นๆ ที่อาเซียนไม่ได้มีส่วนร่วมและควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมอื่นๆ อีกทั้ง ประเทศสมาชิกควรมีความสามัคคี เห็นร่วมกันในกระบวนการทำงานต่างๆ ของอาเซียน และการเป็นประชาคมอาเซียน ควรกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อบูรณาการอาเซียนให้เป็นศูนย์กลางภายในภูมิภาค..”*⁵⁵

จากคำกล่าวข้างต้น ข้อตกลง RCEP เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญต่อการพัฒนาความร่วมมือที่ของสถาปัตยกรรมภูมิภาคที่มีอยู่เดิมในปัจจุบัน จากการเป็นกรอบความร่วมมือที่อาเซียนมีบทบาทนำในการผลักดันให้เกิดการเจรจาและการหารือกัน รวมถึงการเป็นผู้กำหนดทิศทางหรือกำหนดวาระการประชุม และจากการที่อาเซียนได้พัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียน ข้อตกลง

⁵³ สาระสำคัญของเอกสารมุมมองของอาเซียนต่อแนวคิดอินโด-แปซิฟิก มีหลักการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วม (Inclusiveness) และ ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Complementarity) รวมไปถึงเน้นหลักการ 3M ได้แก่ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Mutual Trust) ผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit) และความเคารพซึ่งกันและกัน (Mutual Respect)

⁵⁴ ฉัตรวดี จินดาวงษ์, "บทบาทไทยในการขับเคลื่อนความร่วมมือทางทะเล ตามเอกสารมุมมองอาเซียนต่ออินโด-แปซิฟิก (AOIP)" (สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ, 2020).

⁵⁵ Singapore Institute of International Affairs, "ASEAN CENTRALITY IN THE REGIONAL ARCHITECTURE," POLICY BRIEF (2015), Singapore Institute of International Affairs

นี้จึงมีส่วนสำคัญต่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่ให้ความสำคัญต่อการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศนอกกลุ่มอาเซียน สนับสนุนการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจไปยังประเทศนอกกลุ่มอาเซียน และขับเคลื่อนให้อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเศรษฐกิจในการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว เป็นภูมิภาคที่มีการแข่งขันสูง และเป็นภูมิภาคที่มีความเท่าเทียมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ⁵⁶

ข้อตกลง RCEP จึงมีความสำคัญต่อการรักษาบทบาทความเป็นแกนกลางของอาเซียนในภูมิภาค โดยในปี ค.ศ. 2011 ประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการรับรองเอกสารกรอบอาเซียนสำหรับข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (ASEAN Framework for Regional Comprehensive Economic Partnership : RCEP) เพื่อแสดงเจตนาของอาเซียนที่จะจัดทำข้อตกลง RCEP โดยมีอาเซียนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการรวมกลุ่มของภูมิภาค และ ในปี ค.ศ. 2012 ได้มีการรับรองเอกสารว่าด้วยหลักการทั่วไปและวัตถุประสงค์ของการเจรจา RCEP (Guiding Principles and Objectives for Negotiating the Regional Comprehensive Economic Partnership) จนนำไปสู่การออกร่างปฏิญญาร่วม (Joint Declaration on the Launch of Negotiations for Negotiating the Regional Comprehensive Economic Partnership) ในการเริ่มเจรจาจัดทำข้อตกลง RCEP โดยการประกาศให้มีการเริ่มเจรจาอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2013 และตั้งเป้าหมายให้เจรจาแล้วเสร็จภายในปี ค.ศ. 2015

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

---

⁵⁶ Juita Mohamad and Calvin Cheng, "The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP): What this means for ASEAN and Malaysia," *ISIS POLICY BRIEF* 6, no. 20 (2020), Institute of Strategic and International Studies.

บทที่ 4

อาเซียนและกระบวนการที่นำมาสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP

ข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) เป็นหนึ่งในกลไกของอาเซียน ที่รวบรวมข้อตกลงฉบับต่างๆ ที่อาเซียนได้จัดทำกับประเทศคู่เจรจาที่มีอยู่เดิมหลายฉบับให้เป็นข้อตกลงฉบับเดียว (Comprehensive Free Trade Agreement) ครอบคลุมเรื่องการค้าในทุกมิติ⁵⁷ ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาของอาเซียนนอกภูมิภาค (ASEAN Free Trade Partners: AFTPs) 5 ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ โดยเป็นความตกลงการค้าที่ใหญ่ที่สุดในโลก ครอบคลุมประชากรกว่า 2,200 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 30 ของประชากรโลก มีมูลค่า GDP กว่า 25.6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณร้อยละ 29.3 ของ GDP โลก และมีมูลค่าการค้ากว่า 10.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 27.4 ของมูลค่าการค้าโลก⁵⁸ และหากอินเดียเข้าร่วมในข้อตกลง RCEP จะครอบคลุมประชากรกว่า 3,600 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 48.1 ของประชากรโลก มี GDP รวมกันกว่า 28.5 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณร้อยละ 32.7 ของ GDP โลก และมีมูลค่าการค้ารวมกว่า 11.2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 29.5 ของมูลค่าการค้าโลก โดยข้อตกลง RCEP มี 20 ข้อบท ครอบคลุมประเด็น การค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน การเคลื่อนย้ายชั่วคราวของบุคคลธรรมดา กฎถิ่นกำเนิดสินค้า พิธีการศุลกากร และการอำนวยความสะดวกทางการค้า การเยียวยาทางการค้า ทรัพย์สินทางปัญญา การแข่งขันทางการค้า การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ และบทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบัน⁵⁹

⁵⁷ "Affirming ASEAN's East Asian Centrality," ISEAS - Yusof Ishak Institute, 2020, accessed 25 May, 2021, <https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/affirming-aseans-east-asian-centrality/>.

⁵⁸ สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค."

⁵⁹ "สรุปสาระสำคัญของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (อาร์เซ็ป)," กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2021, accessed 20 พฤษภาคม, 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/5fae9961ef414064d33f8927/download>.

4.1 ที่มาและความสำคัญของข้อตกลง RCEP

การจัดทำข้อตกลง RCEP มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตาม แผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 (AEC Blueprint 2015) โดยในปี ค.ศ. 2011 อาเซียนได้มีการรับรองเอกสารกรอบอาเซียนสำหรับข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (ASEAN Framework for Regional Comprehensive Economic Partnership) เพื่อแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียนในการจัดทำข้อตกลง RCEP โดยมีอาเซียนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการรวมกลุ่มของภูมิภาค เพื่อให้มีการเปิดเสรีครอบคลุมทั้งการค้า การบริการ การลงทุน และความร่วมมืออื่นๆ ที่มีอยู่เดิมให้มีขอบเขตครอบคลุมมากขึ้น และมีระดับการเปิดเสรีที่สูงกว่าข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) กับประเทศคู่เจรจาที่อาเซียนมีข้อตกลงการค้าเสรีอยู่เดิม ได้แก่ ASEAN-China FTA, ASEAN-India FTA และ ASEAN-Australia-New Zealand FTA ทั้งนี้ ประเทศคู่เจรจาของอาเซียนบางประเทศยังไม่มีข้อตกลงการค้าระหว่างกัน อาทิ จีน-ญี่ปุ่น จีน-อินเดีย ออสเตรเลีย-อินเดีย นิวซีแลนด์-อินเดีย นิวซีแลนด์-ญี่ปุ่น และญี่ปุ่น-เกาหลีใต้⁶⁰ เป็นต้น และเนื่องจากข้อตกลงการค้าระหว่างกันมีความแตกต่างหลากหลาย การจัดทำข้อตกลง RCEP จึงเป็นความพยายามรวมข้อตกลงต่างๆ เข้ามาเป็นข้อตกลงเดียวภายใต้มาตรฐานเดียวกัน เกิดระบบการค้าเสรีที่ใช้กฎระเบียบเดียวกัน เพื่อกำจัดความซับซ้อนของระบบการค้าที่เกิดจากข้อตกลงการค้าเสรีที่ทับซ้อนกัน รวมถึงเอื้อประโยชน์แก่ประเทศที่ยังไม่มีความตกลงการค้าระหว่างกันให้สามารถอยู่ภายใต้กฎระเบียบเดียวกันได้

โดยในปี ค.ศ. 2012 ประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศคู่เจรจาทั้ง 6 ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย ได้รับรองเอกสารว่าด้วยหลักการทั่วไป และวัตถุประสงค์ของการเจรจา RCEP (Guiding Principles and Objectives for Negotiating the Regional Comprehensive Economic Partnership) ในการกำหนดหลักการการเจรจา RCEP เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นข้อตกลงที่ทันสมัยและมีคุณภาพสูงบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันรอบด้าน โดยครอบคลุมการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค ทรัพย์สินทางปัญญา การแข่งขัน การระงับข้อพิพาท และประเด็นอื่นๆ ที่จะพิจารณา ร่วมกันในภายหลัง⁶¹ และในปี ค.ศ. 2013 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเจรจาจัดทำข้อตกลง RCEP

⁶⁰ "RCEP Confirmed: The Formation of Asia Pacific's Largest Regional Trade Bloc," Grant Thornton, 2020, accessed 20 May, 2021, <https://www.grantthornton.co.th/insights/articles/rcep-confirmed/>.

⁶¹ สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค."

(RCEP Trade Negotiating Committee: RCEP-TNC) เพื่อเป็นกลไกหลักในการเจรจาข้อตกลงฯ ปัจจุบันมีการประชุมที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลง RCEP ในหลายระดับ ทั้งระดับรัฐมนตรีระดับคณะกรรมการเจรจา และระดับคณะผู้เจรจา

อย่างไรก็ตาม ข้อตกลง RCEP ริเริ่มขึ้นในช่วงเวลาที่อาเซียนต้องเผชิญกับอิทธิพลการแข่งขันของมหาอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค และความแตกต่างของระดับการพัฒนา ส่งผลให้เป้าหมายในการลงนามร่วมกันที่เคยกำหนดไว้ภายในปี ค.ศ. 2015 ถูกเลื่อนออกไปจนใน ปี ค.ศ. 2018 ประเทศสมาชิก RCEP ทั้ง 15 ประเทศ (ยกเว้นอินเดีย) ได้ออกแถลงการณ์ร่วม (Joint Leader's Statement) เพื่อตั้งเป้าหมายสรุปผลเจรจาภายในปี ค.ศ. 2019 โดยได้สรุปการเจรจาความตกลงทั้ง 20 บท และการเจรจาเปิดตลาดในส่วนที่สำคัญทุกประเด็น ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศคู่เจรจาทั้ง 5 ประเทศ ยกเว้นอินเดียยังมีประเด็นค้างที่จะต้องเจรจาต่อเนื่องจากความกังวลในหลายด้านที่จะส่งผลกระทบต่ออินเดียมากกว่าประโยชน์ร่วมที่พึงจะได้รับ⁶² และในปี ค.ศ. 2020 สมาชิก RCEP 15 ประเทศ ได้ประกาศแถลงการณ์ร่วม (Joint Leaders' Statement) ในการลงนามข้อตกลง RCEP เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างห่วงโซ่การผลิตในภูมิภาคและระบบการค้าพหุภาคี และเห็นชอบปฏิญญาของรัฐมนตรีในการเข้าร่วมข้อตกลง RCEP ของอินเดีย (the Ministers' Declaration on India's Participation in the Regional Comprehensive Economic Partnership) ในการยืนยันว่า ข้อตกลง RCEP จะเปิดให้อินเดียกลับมาเข้าร่วมข้อตกลงในฐานะประเทศสมาชิกดั้งเดิม โดยสมาชิก RCEP จะเริ่มการเจรจากับอินเดีย เมื่ออินเดียยื่นแสดงเจตนาพร้อมเป็นลายลักษณ์อักษร และเปิดให้อินเดียเข้าร่วมการประชุม RCEP ในฐานะผู้สังเกตการณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยรัฐผู้ลงนามข้อตกลง⁶³ ทั้งนี้ ข้อตกลง RCEP ยังไม่มีผลบังคับใช้จนกว่าประเทศสมาชิกอาเซียน 6 ใน 10 ประเทศ และประเทศคู่เจรจา 3 ใน 5 ประเทศ จากเดิม 4 ใน 6 ประเทศให้สัตยาบัน

การลงนามในข้อตกลงดังกล่าว แม้เป็นการร่วมลงนามที่ปราศจากอินเดีย แต่ข้อตกลง RCEP ยังคงเป็นข้อตกลงการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลกทั้งในแง่มูลค่าทางเศรษฐกิจที่มี GDP ประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งโลก และในแง่ขนาดตลาดผู้บริโภคที่มีจำนวนประชากรรวมกันเกือบ

⁶² วราภรณ์ จุลปานนท์, "อาร์เซ็ปในบริบทของภูมิภาคนิยมแบบเปิด RCEP in the Context of Open Regionalism," วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 3, no. 2 (2020):31

⁶³ "ลำดับเหตุการณ์สำคัญ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค," กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2021, accessed 20 พฤษภาคม, 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/606ed797ef4140b573032ed9/download>.

1 ใน 3 ของประชากรโลกที่สำคัญ อีกทั้งยังเป็นเขตการค้าเสรีแรกในเอเชียที่ประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคอย่าง จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ได้ลงนามร่วมกันในข้อตกลงการค้าเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ข้อตกลง RCEP เป็นข้อตกลงที่ทันสมัย มีคุณภาพสูง ครอบคลุมมากกว่าการยกเลิกภาษีและมาตรการกีดกันทางการค้า โดยมีการสร้างความร่วมมือในมิติอื่นๆ อาทิ พาณิชยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การแข่งขันทางการค้า SMEs การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ เป็นต้น และเป็นข้อตกลงของประเทศสมาชิกที่แม้จะมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน แต่กลับได้รับประโยชน์ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน ซึ่งจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวทางการค้า การลงทุนภายในภูมิภาค รวมถึงสร้างการเติบโตและการพัฒนาสู่เศรษฐกิจโลก และนำไปสู่โอกาสในการเข้าสู่ตลาดและการจ้างงานของภาคธุรกิจและประชาชนในภูมิภาค เป็นการดำเนินงานควบคู่และสนับสนุนระบบการค้าพหุภาคีที่เปิดกว้างครอบคลุมและเป็นไปตามกฎกติกา⁶⁴ แต่ทั้งนี้ ข้อตกลงยังไม่มีผลบังคับใช้จนกว่าประเทศสมาชิกอาเซียน 6 ใน 10 ประเทศ และประเทศคู่เจรจา 3 ใน 5 ประเทศ จากเดิม 4 ใน 6 ประเทศให้สัตยาบัน

4.2 อินเดียวกับการไม่ลงนามในข้อตกลง RCEP

การที่อินเดียถอนตัวออกจากการลงนาม RCEP เนื่องจากปัญหาปัจจัยภายใน ที่มาจากผลกระทบของปัจจัยภายนอก เพราะหากอินเดียลงนามในข้อตกลง RCEP จีนจะระบายสินค้าราคาถูกลงมายังอินเดีย จนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอินเดีย เป็นเหตุให้พรรคคองเกรสแห่งชาติอินเดีย (Indian National Congress) ซึ่งเป็นพรรคแกนนำฝ่ายค้านของอินเดีย และสหภาพแรงงานใหญ่หลายแห่งได้แสดงท่าทีต่อต้านการลงนามในข้อตกลง RCEP และนายกรัฐมนตรีนเรนทรา โมดี (Narendra Modi) มองว่า หากเข้าร่วมข้อตกลง RCEP จะส่งผลกระทบต่อฐานเสียงของตน รวมถึงอินเดียได้ดำเนินนโยบาย Make in India เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสินค้าที่ผลิตในอินเดีย และเชิญชวนนักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในอินเดีย แทนที่จะเปิดตลาดอินเดีย แล้วให้สินค้าที่ผลิตจากภายนอกเข้ามามีส่วนแบ่งในตลาดตน อีกทั้งอินเดียยังขาดดุลการค้ากับหลายประเทศสมาชิกของ RCEP ที่มียอดรวมการค้าดุลการค้าของอินเดียสูงถึง 105,000 ล้านดอลลาร์ โดยเฉพาะจีนขาดดุลถึง 54,000 ล้านดอลลาร์ ซึ่งหากเปิดประตูให้สินค้าต่างประเทศเข้ามาโดยไม่มีภาษีนำเข้าหรือเก็บภาษี

⁶⁴ สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค."

ในอัตราต่ำ เกษตรกรและกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จะได้รับผลกระทบ⁶⁵ ประเด็น การลดภาษีของสินค้าระหว่างประเทศสมาชิก RCEP เป็นประเด็นที่อินเดียให้ความสำคัญเพื่อป้องกันการไหลทะลักของสินค้ามายังตลาดอินเดีย นอกจากนี้ อินเดียยังมีความกังวลต่อประเด็นที่ประเทศสมาชิก RCEP จะต้องเจรจาให้ได้ข้อยุติและแสดงความโปร่งใสในการลดมาตรการกีดกันที่มีใช้ภาษี เนื่องจากอุตสาหกรรมภายในประเทศของอินเดียไม่เข้มแข็งพอที่จะแข่งขันกับบางประเทศได้ หากมีการแข่งขันจะก่อให้เกิดผลเสียต่อภาคอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจในภาพรวมและกระทบต่อ ประชาชนและแรงงานของอินเดีย

นอกจากนั้นแล้ว การที่อินเดียไม่ลงนามในข้อตกลง RCEP ส่งผลกระทบต่ออาเซียน หากมองในแง่ของขนาดของตลาดการค้า (Market Cap) เมื่อปราศจากอินเดีย จะทำให้จำนวน ประชากรภายในข้อตกลง RCEP ลดลงมากกว่าหนึ่งในสามหรืออยู่ที่ 37.2% และ มูลค่าการค้ารวมกัน แล้วเกือบ 30% ของโลก⁶⁶ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อ การขยายอิทธิพลของมหาอำนาจในภูมิภาคอย่าง จีน เนื่องจากไม่มีอินเดียคอยถ่วงดุลการค้ากับจีน จะทำให้จีนมีโอกาสครองตลาดการค้าในเอเชีย จากการที่จีนมีข้อได้เปรียบด้านต้นทุนและกระบวนการผลิตสินค้าที่ทำให้สินค้าจีนมีราคาต่ำกว่า ประเทศอื่นๆ นอกจากนั้นแล้ว การที่อินเดียไม่ลงนามในข้อตกลง RCEP ส่งผลในเชิงบวกต่อจีน ที่สามารถเป็นแกนนำผูกโยงอาเซียนเข้าร่วมกับนโยบายทางเศรษฐกิจเส้นทางสายไหม (One Belt One Road)⁶⁷ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อจีนโดยตรง

อย่างไรก็ดี แม้อินเดียมิได้ลงนามในข้อตกลง RCEP แต่อินเดียมีส่วนสำคัญต่อการผลักดันความเป็นแกนกลางของอาเซียนด้านต่างๆ อาทิ

1. ด้านความมั่นคง อาเซียนและอินเดียให้ความสำคัญกับการต่อต้านการก่อการร้าย ความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล และการพัฒนาแนวคิดอินโด-แปซิฟิก เพื่อให้เกิดเสถียรภาพ และความมั่นคงในภูมิภาค และอินเดียเป็นสมาชิกภาคีสันติสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (TAC) และเข้าร่วมกลไกต่างๆ ของที่อาเซียน อาทิ การประชุมสุดยอดเอเชีย ตะวันออก (East Asia Summit : EAS) การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum : ARF) และการประชุมรัฐมนตรี

⁶⁵ "ทำไมอินเดียกระโดด ออกจาก RCEP?," ไทยโพสต์, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.thaipost.net/main/detail/49699>.

⁶⁶ หยุน, "ทำไมอินเดียกระโดด ออกจาก RCEP?."

⁶⁷ "ปิดฉาก ASEAN SUMMIT ครั้งที่ 35 "RCEP" ที่ไม่มีอินเดีย ใครได้-ใครเสีย," ประชาชาติธุรกิจ, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.prachachat.net/economy/news-388467>.

กลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ASEAN Defense Ministers Meeting : ADMM plus) ซึ่งนำไปสู่การรักษาสันติภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ และความเจริญก้าวหน้าในภูมิภาค

2. ด้านการค้าการลงทุนระหว่างอินเดียบอกอาเซียน ในปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการส่งออกระหว่างอาเซียน-อินเดีย มีจำนวน 48,299.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมูลค่าการนำเข้าระหว่างอาเซียน-อินเดีย มีจำนวน 28,798.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยอาเซียนเกินดุลการค้ากับอินเดียจำนวน 19,501.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁶⁸ และอินเดียได้เน้นย้ำการพยายามเพิ่มมูลค่าการค้าและการลงทุนกับอาเซียน เพื่อบรรลุตัวเลขการค้ารวมกันที่ 200,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ค.ศ. 2022 จากเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดีย (AIFTA)⁶⁹

3. ด้านวัฒนธรรม อินเดียให้ความร่วมมือในการลดช่องว่างด้านการพัฒนาในอาเซียน โดยจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมภาษาอังกฤษในกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือกับอาเซียนในสาขาที่อินเดียมีศักยภาพ อาทิ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ การแพทย์ และเกษตรกรรม โดยปี ค.ศ. 2016 ได้จัดตั้ง ASEAN-India Science & Technology Fund วงเงิน 1 ล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อพัฒนาความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และตั้ง ASEAN-India Green Fund เพื่อสนับสนุนกิจกรรมในการส่งเสริมการปรับตัวและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในภูมิภาค วงเงิน 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ อินเดียยังมีความร่วมมือกับอาเซียนในสาขาอื่น ๆ อาทิ การพัฒนาการแพทย์แผนโบราณ การให้ทุนการฝึกอบรมทางการแพทย์แก่บุคลากรของอาเซียน เป็นต้น ด้านความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน อินเดียได้จัดทำโครงการประจำปีแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนหลายกลุ่มทั้งนักศึกษา ผู้สื่อข่าว นักการเมือง และนักการทูต⁷⁰

⁶⁸ Statistics Division, *ASEAN STATISTICAL YEARBOOK 2020* (The ASEAN Secretariat, 2020).

⁶⁹ "อาเซียน-อินเดีย ตั้งเป้าหมายทางการค้าระหว่างกัน จำนวน 2 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ค.ศ. 2022," กรมประชาสัมพันธ์, 2018, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, http://www.asean thai.net/1723/ewt/asean thai/ewt_news.php?nid=8653&filename=index2017.

⁷⁰ "อาเซียน - อินเดีย," กระทรวงการต่างประเทศ, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20190510-105340-950664.pdf.

อย่างไรก็ตาม ในอนาคตอินเดียอาจกลับเข้ามาลงนามในข้อตกลง RCEP เนื่องจากอินเดียไม่สามารถปิดประเทศหรือพึ่งพาตนเองในการค้าขายภายในประเทศ หากอินเดียประสงค์จะขึ้นมาเป็นมหาอำนาจ อินเดียต้องปรับตัวยอมรับกฎกติกา มาตรฐานสากล และข้อตกลงนี้เป็นพื้นฐานที่เอื้อต่อการเข้าร่วมข้อตกลงอื่นๆ ที่จะขึ้นในอนาคต ในทางตรงกันข้าม เมื่ออินเดียไม่เข้าร่วมข้อตกลง RCEP จะเป็นการปิดโอกาสในการเข้าร่วมเขตการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทั้งนี้แม้นายกรัฐมนตรีของอินเดียมีแนวคิดแบบชาตินิยม แต่ด้านการค้าและการลงทุน รัฐบาลกลับมีแนวคิดเสรีนิยมที่ต้องการปฏิรูปเศรษฐกิจของอินเดียให้แข็งแกร่งทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ เห็นได้จากการปฏิรูประบบภาษีการค้า และนโยบายส่งเสริมการค้าการลงทุน ที่เน้นให้แต่ละรัฐภายในประเทศผ่อนคลायกฎระเบียบ และออกมาตรการมาแข่งขัน เพื่อดึงเงินลงทุนเข้ารัฐของตน⁷¹

4.3 อาเซียนกับการผลักดันให้เกิดการลงทุนในข้อตกลง RCEP

อาเซียนมีบทบาทนำในการเป็นผู้ขับเคลื่อนให้เกิดการหารือระหว่างประเทศสมาชิก RCEP โดยเสนอให้ทุกฝ่ายเห็นถึงผลประโยชน์ร่วมกันอย่างรอบด้าน และปรับปรุงขอบเขตของข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับคู่เจรจาที่มีอยู่แล้ว ให้มีความครอบคลุมและทันสมัย รวมถึงนำประเด็นที่ไม่เคยมีอยู่ในความร่วมมือกับคู่เจรจาต่างๆ ให้อยู่ในข้อตกลงเดียวกัน นอกจากนี้แล้วอาเซียนยังประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้ RCEP เป็นข้อตกลงที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกที่มีขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เนื่องจาก RCEP เป็นข้อตกลงตกลงคุณภาพสูงที่ประกอบด้วยบทบัญญัติที่ตระหนักถึงระดับการพัฒนาและความต้องการทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของภาคีแต่ละประเทศ ทั้งยังระบุถึงรายละเอียดที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประเทศในการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจระดับโลกและระดับภูมิภาค และเสริมสร้างข้อผูกพันในการเข้าถึงตลาดด้วยกฎระเบียบด้านการค้าและการลงทุน เพื่ออำนวยความสะดวกต่อธุรกิจ และรักษาวัตถุประสงค์ด้านนโยบายสาธารณะ ที่มุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน มีความรับผิดชอบ และเป็นรูปธรรม⁷²

⁷¹ "แอปเปิล อาร์เซ็ป และอินเดีย," The 101 World, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.the101.world/apple-rcep-and-india>.

⁷² "Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement," ASEAN Secretariat, 2020, accessed 25 พฤษภาคม 2021, <https://asean.org/summary-regional-comprehensive-economic-partnership-agreement/>.

อาเซียนมีบทบาทนำในการผลักดันให้เกิดการเจรจาและการหารือกันในระดับที่เห็นต่างระหว่างประเทศสมาชิก โดยแนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาเซียนสามารถดำรงบทบาทผู้นำในภูมิภาค ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการเป็นผู้ประสานงานอำนวยความสะดวกในกระบวนการ เห็นได้จาก การที่อาเซียนประสบความสำเร็จในการผลักดันและเป็นผู้กำหนดทิศทางในการประชุมกรอบความร่วมมือต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศสมาชิก และการที่ประเทศสมาชิกอาเซียนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและเชื่อมเศรษฐกิจอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลกจากความร่วมมือที่มีอยู่แล้ว เป็นปัจจัยที่ทำให้อาเซียนประสบความสำเร็จในการรักษาความเป็นแกนกลาง และดำเนินบทบาทผู้นำในการผลักดันข้อตกลง RCEP เป็นการส่งเสริมให้อาเซียนมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีในข้อตกลง เนื่องจากมีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจผูกพันกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนานาประเทศต่างกำลังเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจและห่วงโซ่การผลิตจากวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19

นอกจากนี้ การที่อาเซียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องผ่านการหารือทั้งในรูปแบบทวิภาคี พหุภาคี เป็นการหลีกเลี่ยงประเด็นที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และเป็นปัจจัยที่ทำให้อาเซียนประสบความสำเร็จในการดึงดูดให้ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ 3 ใน 4 ประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของเอเชีย ได้ลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีร่วมกัน จากการผลักดันของอาเซียน ในการสนับสนุนสร้างเครือข่ายการค้ารูปแบบใหม่ในภูมิภาค รวมถึงส่งเสริมการค้าอย่างยั่งยืน และแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของสมาชิกที่สนับสนุนการค้าและการลงทุนที่เปิดกว้างครอบคลุมเป็นไปตามกฎกติกาของโลกและสร้างรายได้กับห่วงโซ่การผลิตในภูมิภาค โดยข้อตกลง RCEP จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ผ่านกระบวนการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังการแพร่ระบาด เนื่องจากเป็นการเชื่อมโยงเศรษฐกิจของอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยครอบคลุมทุกมิติการค้า ทั้งด้านสินค้า บริการ ลงทุน มาตรการการค้า และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การค้าและการลงทุนให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน และอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้ทั่วโลกเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการควบคุมการระบาด ยิ่งทำให้ข้อตกลง RCEP มีความสำคัญมากขึ้น ข้อตกลง RCEP จึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เศรษฐกิจของอาเซียน รวมทั้งประเทศสมาชิกอื่น ๆ ฟื้นตัวได้เร็วขึ้นในอนาคต

4.4 ปัญหาและอุปสรรคในการนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP

กระบวนการของอาเซียนในการริเริ่มจนนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP มีความท้าทายค่อนข้างสูง เนื่องจากสมาชิกมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก ตั้งแต่ประเทศที่ยังไม่มีการพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนา ไปจนถึงประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้จุดมุ่งหมายและความคาดหวังในการเจรจาของประเทศสมาชิกมีความแตกต่างกัน การเปิดเสรีการค้า และการลงทุนจึงมีข้อจำกัด จากการที่สมาชิกที่มีระดับการพัฒนาและความสนใจที่แตกต่างกัน ในการเจรจาแต่ละประเทศจึงมีข้อยกเว้นของตนเอง เพื่อปกป้องสินค้าอ่อนไหว นอกจากนี้ ความท้าทายจากการที่ประเทศคู่เจรจาบางประเทศไม่มีข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างกัน จึงเป็นการเจรจาการค้าในรอบใหม่ ที่ประเทศเหล่านี้ไม่เคยมีการหารือหรือมีความร่วมมือกันมาก่อน ทำให้การเจรจามีความซับซ้อนกันมากขึ้น โดยแต่ละประเทศต่างมีท่าทีระมัดระวัง และไม่ต้องการเปิดตลาดให้กับประเทศที่ตนยังไม่เคยมีข้อตกลงการค้าเสรี จึงไม่ต้องการเปิดตลาดให้แก่กันและกันในระดับสูง อีกทั้ง ภาครัฐและเอกชนของแต่ละประเทศ จำเป็นต้องตระหนักถึงผลของการลงนามในข้อตกลง RCEP ในการเร่งปรับตัวทั้งในระดับยุทธศาสตร์และแผนงาน ซึ่งต้องไม่ได้เป็นไปเพื่อแสวงโอกาสและประโยชน์จากข้อตกลงนี้เท่านั้น หากแต่เป็นการเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน รองรับความท้าทาย และผลกระทบที่กำลังจะเกิดขึ้น⁷³

เป้าหมายของอาเซียนในการริเริ่มข้อตกลง RCEP มิได้มีเป้าหมายที่ทำให้ข้อตกลงเป็นความร่วมมือระดับโลกหรือเปิดโอกาสให้ทุกประเทศเข้าร่วม หากแต่เป็นความร่วมมือของประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน (เอเชียแปซิฟิก) และถือเป็นความสำเร็จที่ในการรวมกลุ่มความร่วมมือของประเทศที่มีความแตกต่าง หลากหลายทางการเมืองการปกครอง บางประเทศมีความขัดแย้งทางการเมืองและความมั่นคงทางทหาร ทำให้ต่างฝ่ายต่างพยายามรักษาผลประโยชน์ของตน มีประเด็นหรือข้อยกเว้นในการหารือ ส่งผลให้ต้องใช้เวลาในการเจรจา นอกจากนี้แล้ว มหาอำนาจนอกภูมิภาคที่ไม่ได้เข้าในการเป็นภาคีอย่างสหรัฐฯ มองว่า ข้อตกลง RCEP เป็นการส่งเสริมอิทธิพลของจีน และสมาชิกในข้อตกลง RCEP อาทิ ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย เป็นพันธมิตรทางทหารกับสหรัฐฯ รวมถึงญี่ปุ่นมองจีนเป็นภัยคุกคาม กลับเข้าร่วมในข้อตกลงดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความขัดแย้งคู่ความร่วมมือเสมอ ความขัดแย้งระหว่างกันในด้านใดด้านหนึ่งมิได้เป็นเหตุให้ไม่สามารถร่วมมือกันได้ เพราะทั้งญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ต่างมีจีนเป็นคู่ค้าสำคัญ

⁷³ สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค."

การเข้าร่วมข้อตกลง RCEP จะทำให้ประเทศเหล่านี้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจใกล้ชิดมากขึ้น และลดความขัดแย้งระหว่างกัน

แม้เป็นการลงนามในข้อตกลงที่ปราศจากอินเดีย แต่ข้อตกลง RCEP เป็นกรอบความร่วมมือการค้าเสรีใหญ่ที่สุดในปัจจุบัน ข้อตกลงนี้เป็นการเพิ่มมูลค่าการค้า การลงทุน และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกมากขึ้น นักวิชาการหลายท่านเห็นตรงว่า ศตวรรษที่ 21 จะเป็นปีทองของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และข้อตกลง RCEP เป็นกลไกที่ผลักดันการเติบโตของภูมิภาคนี้ นอกจากนั้นแล้ว ข้อตกลง RCEP เป็นการส่งเสริม นโยบายเส้นทางสายไหมใหม่ของจีน (Belt and Road Initiative : BRI) สมาชิกในข้อตกลง RCEP หลายประเทศ โดยเฉพาะอาเซียน มีความสัมพันธ์และได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว ซึ่งทั้งข้อตกลง RCEP และนโยบาย BRI ต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ประเทศที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับนโยบาย BRI อาทิ ญี่ปุ่น จะได้ประโยชน์ผ่านการค้าการลงทุนจากนโยบาย BRI ผ่านข้อตกลง RCEP

4.5 ความท้าทายของอาเซียนภายหลังจากการลงนามในข้อตกลง RCEP

แม้อาเซียนจะสามารถรักษาบทบาทความเป็นแกนกลางในภูมิภาคในการริเริ่ม จนนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP อย่างไรก็ดี ความท้าทายในการทำให้ข้อตกลง RCEP เอื้อต่อผลประโยชน์แห่งชาติและประชาชนของสมาชิกอาเซียน โดยไม่ให้เกิดผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มประเทศมหาอำนาจ จากการศึกษาของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2021⁷⁴ ระบุว่า ข้อตกลง RCEP อาจส่งผลกระทบต่ออาเซียนและทำลายโอกาสทางเศรษฐกิจ และศักยภาพทางการเงินของอาเซียน ซึ่งการเปิดเสรีทางอัตราภาษีตามที่ระบุไว้ในข้อตกลงจะทำให้อาเซียนมีดุลการค้าที่ลดลง นอกจากนี้ การนำเข้าสินค้าของอาเซียนในอนาคตจะเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสินค้าจากจีน อีกทั้งอาเซียนจะเสียส่วนแบ่งการส่งออกให้แก่ประเทศนอกภูมิภาคอาเซียน ทำให้ประเทศที่ไม่ใช่สมาชิกอาเซียนเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการลงนามในข้อตกลง RCEP เนื่องจากมีองค์ความรู้ เทคโนโลยี เครื่องหมายการค้าที่แข็งแกร่ง ดังนั้น อาเซียนต้องรักษาความเป็นแกนกลางให้มากขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าการลงนามในข้อตกลง RCEP จะตอบสนองผลประโยชน์

⁷⁴ "ASEAN's Fate Hangs in a RCEP Balance," Unions for Trade Justice, 2021, accessed 25 พฤษภาคม, 2021, <https://tradejusticeunions.org/2021/03/campaigns/no-rcep/aseans-fate-hangs-in-a-rcep-balance/>.

ของอาเซียนอย่างแท้จริง ตลอดจนควรมีมาตรการป้องกันไม่ให้ข้อตกลง RCEP กลายเป็นเครื่องมือของประเทศมหาอำนาจในการดำเนินยุทธศาสตร์การแข่งขันอิทธิพลระหว่างกันในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

นอกจากนี้ อาเซียนอาจเผชิญความท้าทายในการขับเคลื่อนข้อตกลง RCEP มากขึ้น จากการที่ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคเริ่มเด่นชัด ดึงเครียด และส่งผลกระทบต่อบรรยากาศความร่วมมือในภูมิภาคมากขึ้น อาทิ ความขัดแย้งระหว่างจีนกับออสเตรเลีย จีนกับญี่ปุ่น และจีนกับสหรัฐฯ เฉพาะอย่างยิ่งการที่สหรัฐฯ เปลี่ยนรัฐบาลจากประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) เป็นประธานาธิบดีโจเซฟ ไบเดน (Joseph Biden) ที่มีท่าทีในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการแข่งขันกับจีนอย่างเข้มข้น และให้ความสนใจต่อความร่วมมือกับพันธมิตรและหุ้นส่วนในภูมิภาคต่างๆ รวมทั้งอาเซียน เพื่อดำเนินงานและแข่งขันอิทธิพลของจีน ทั้งการกำหนดระเบียบ การเมืองและการค้าของโลก ดังนั้น สหรัฐฯ อาจกดดันอาเซียนให้ทบทวนความร่วมมือกับจีนภายใต้ข้อตกลง RCEP โดยอาจผลักดันให้อาเซียนร่วมมือกับพันธมิตรและหุ้นส่วนของสหรัฐฯ ซึ่งได้แก่ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และอินเดีย มากขึ้น

ดังนั้น อาเซียนควรรักษาความเป็นแกนกลางให้มั่นคงและสมาชิกอาเซียนควรยึดมั่นแนวคิดนี้ร่วมกัน เพราะเป็นแนวคิดที่สนับสนุนบทบาทการเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค รวมทั้งทำให้อาเซียนมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่มและกับประเทศภายนอกกลุ่ม ทั้งนี้ ไทยในฐานะสมาชิกอาเซียนควรหารือในกรอบต่างๆ ร่วมกับสมาชิก เพื่อเน้นย้ำความสำคัญต่อความเป็นแกนกลางของอาเซียนที่จะเสริมอำนาจต่อรองของอาเซียนกับประเทศมหาอำนาจ ขณะเดียวกันในช่วงปลายปี ค.ศ. 2021 - 2024 ไทยจะทำหน้าที่ประเทศผู้ประสานงานความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น⁷⁵ ควรเตรียมการเจรจากับญี่ปุ่นให้ตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกัน จากการที่อาเซียนมีบทบาทนำในการขับเคลื่อนข้อตกลง RCEP นอกจากนี้ ไทยควรสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกอาเซียนที่ทำหน้าที่ผู้ประสานงานอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาที่เป็นสมาชิกในข้อตกลง RCEP ให้ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกอาเซียน ควบคู่กับบรรลุเป้าหมายในการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศนอกกลุ่ม และเชื่อมโยงเศรษฐกิจอาเซียนกับเศรษฐกิจโลก

⁷⁵ "การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 35," 2020, accessed 20 May, 2021, <https://www.mfa.go.th/th/content/1862563-asean-japan-forum?cate=5d5bcb4e15e39c306000683d>.

นอกจากการรักษาความเป็นแกนกลางแล้ว อาเซียนจะต้องให้ความสำคัญกับการรักษาบรรยากาศความมั่นคงภายในภูมิภาค เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเป็นแกนกลางของอาเซียนเข้มแข็ง และสามารถผลักดันข้อตกลงที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกได้อย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรม โดยความท้าทายด้านความมั่นคงในภูมิภาคที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นแกนกลางของอาเซียน ได้แก่ สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในเมียนมา ความขัดแย้งในทะเลจีนใต้จากการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนและการรุกรานน้ำ และความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ข้อตกลง RCEP เป็นผลงานสำคัญของอาเซียนที่แสดงถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียนที่มีศักยภาพและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองเป้าหมายด้านเศรษฐกิจของอาเซียน ควบคู่กับการรักษาเอกลักษณ์ของภูมิภาคได้ อย่างไรก็ตาม ความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการผลักดันความตกลงในมิติการเมืองและความมั่นคงยังคงค่อนข้างจำกัด ขณะที่ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจกำลังกลายเป็นเครื่องมือในการดำเนินยุทธศาสตร์ความมั่นคงมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจที่ใช้ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและการค้าเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองและความมั่นคง ดังนั้น อาเซียนจำเป็นต้องรักษาบทบาทผู้นำในการขับเคลื่อนข้อตกลง RCEP ต่อไป โดยควรพิจารณาการเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและพัฒนาข้อตกลง RCEP มากขึ้น เพื่อให้ RCEP เป็นข้อตกลงที่ครอบคลุม ตอบสนองผลประโยชน์ของประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนในระยะยาว ตลอดจนไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอาเซียน

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อาเซียนเป็นการรวมตัวของประเทศในภูมิภาคเดียวกัน เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างกัน แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนที่นำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP ถือเป็นความสำเร็จที่สามารถนำมหาอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคที่เป็นประเทศขนาดเศรษฐกิจใหญ่และเป็นผู้ค้าสำคัญเข้าร่วมและอยู่ภายใต้กรอบกติกาเดียวกัน และยังเป็นการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว พัฒนาให้มีความครอบคลุมทันสมัยมากขึ้น

ท่ามกลางการแข่งขันของเหล่ามหาอำนาจในระบอบการเมืองระหว่างประเทศ และเพื่อป้องกันการแทรกแซงจากมหาอำนาจทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อาเซียนจึงต้องรักษาบทบาทการเป็นผู้นำในภูมิภาคในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ กับประเทศนอกภูมิภาค โดยยึดหลักความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการดำเนินความสัมพันธ์ และทำให้อาเซียนเป็นเวทีที่สามารถสร้างความสนใจและดึงมหาอำนาจนอกภูมิภาคเข้าสู่กรอบความร่วมมือเดียวกันที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดผู้นำเชิงผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Leadership) ของ Oran R. Young โดยการเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก และความสามารถในการขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจกับประเทศอื่นๆ ได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์และผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกอาเซียน แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้อาเซียนมีบทบาทนำในการเป็นผู้ริเริ่ม ขับเคลื่อน และกำหนดกลไกความร่วมมือทั้งด้านความมั่นคง การเมือง และเศรษฐกิจในภูมิภาค ตลอดจนทำให้อาเซียนเป็นกลุ่มความร่วมมือที่ไม่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของอาเซียนที่ต้องการขยายความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค รวมทั้งสามารถตอบสนองเป้าหมายของอาเซียนในการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจของอาเซียนกับเศรษฐกิจโลก

อาเซียนมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของกระบวนการในลงนามข้อตกลง RCEP โดยเป็นผู้นำในการริเริ่ม ขับเคลื่อน และเป็นผู้กำหนดให้ข้อตกลงดังกล่าวมีความทันสมัยทันต่อสถานการณ์โลก และเป็นรูปธรรมมากขึ้น การเริ่มจัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 ที่มุ่งเน้นให้อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง และเชื่อมโยงอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ ในปี ค.ศ. 2012 ประเทศสมาชิกอาเซียนและคู่เจรจาทั้ง 6

ประเทศ ได้รับรองเอกสารแนวทางและวัตถุประสงค์สำหรับเจรจาข้อตกลง RCEP จนนำไปสู่ในปี ค.ศ. 2020 สมาชิก RCEP 15 ประเทศ ยกเว้นอินเดีย ได้ประกาศแถลงการณ์ร่วม ในการลงนามข้อตกลง RCEP เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างห่วงโซ่การผลิตในภูมิภาคและระบบการค้าแบบพหุภาคี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พบว่า กระบวนการนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง RCEP สะท้อนความเป็นผู้นำของอาเซียนในการเป็นแกนกลางสนับสนุนระบบการค้าพหุภาคีที่เป็นการสร้างเครือข่ายการค้ารูปแบบใหม่ในภูมิภาค นอกจากนี้ ยังเป็นการยกระดับบทบาทของอาเซียน ในประชาคมระหว่างประเทศ เนื่องจากพัฒนาการของข้อตกลง RCEP ทำให้นานาประเทศ ตระหนักถึงบทบาทการเป็นผู้นำของอาเซียนในภูมิภาค และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างอาเซียน กับมหาอำนาจในภูมิภาค อาจส่งผลให้มหาอำนาจอื่นๆ นอกภูมิภาคให้ความสนใจและมีปฏิสัมพันธ์ กับอาเซียนอย่างจริงจังมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐฯ สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และรัสเซีย เนื่องจากภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกมีความน่าสนใจในเชิงภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลก

ในกรณีที่อินเดียไม่ลงนามเข้าร่วมในข้อตกลง RCEP มิได้ส่งผลกระทบต่อความเป็น แกนกลางของอาเซียน แม้ว่าอินเดียจะเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ที่สำคัญของโลก แต่ในแง่ ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับอินเดียมีความตกลงการค้าเสรีและความร่วมมืออื่นๆ จึงไม่ส่งผลกระทบต่อ ความสัมพันธ์และความแกนกลางของอาเซียน อีกทั้งแม้ว่าในปัจจุบันอินเดียได้ลงนามในข้อตกลง RCEP แต่ข้อตกลงนี้ ยังคงเปิดโอกาสให้อินเดียกลับมาเข้าร่วมในฐานะสมาชิกดั้งเดิมและมีบทบาท สำคัญในการเจรจา โดยเห็นได้จาก ข้อบทของข้อตกลง RCEP ที่ระบุสิทธิพิเศษในการเข้าร่วมลงนาม ของอินเดียเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของอินเดียต่อประเทศสมาชิก 15 ประเทศ เพราะหากในอนาคตอินเดียเข้าร่วมลงนามร่วมจะส่งผลในเชิงบวกต่ออำนาจการต่อรองของข้อตกลง RCEP กับประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ นอกภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า ข้อตกลง RCEP ถือเป็นผลงานสำคัญของอาเซียนที่แสดงถึงศักยภาพ ในการเป็นผู้นำในภูมิภาคและความสามารถของอาเซียนในการพัฒนารอบความร่วมมือทาง เศรษฐกิจ ควบคู่กับการรักษาเอกลักษณ์ของภูมิภาค ภายใต้แนวคิดความเป็นแกนกลางของอาเซียน อย่างไรก็ตาม บทบาทความเป็นแกนกลางของอาเซียนในการผลักดันความร่วมมือในมิติทางการเมือง และความมั่นคงยังคงค่อนข้างจำกัด ขณะที่ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจกำลังกลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการดำเนินยุทธศาสตร์ความมั่นคงมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจที่ใช้ผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจและการค้าเป็นเครื่องมือในการต่อรองทางการเมืองและความมั่นคง ดังนั้น อาเซียน จำเป็นต้องรักษาบทบาทการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนข้อตกลง RCEP ต่อไป

บรรณานุกรม

- Acharya, Amitav. "The Myth of Asean Centrality?". *Contemporary Southeast Asia* 39(2), no. 2 (2017): 273-79. ISEAS - Yusof Ishak Institute.
- Affairs, Singapore Institute of International. "Asean Centrality in the Regional Architecture." *POLICY BRIEF* (2015): 13. Singapore Institute of International Affairs
- Aggarwal, Vinod K. "Mega-Ftas and the Trade-Security Nexus: The Trans-Pacific Partnership (Tpp) and Regional Comprehensive Economic Partnership (Rcep)." *East-West Center Asia Pacific Issues* 123, no. 123 (2016): 1-8. Honolulu: East-West Center.
- Armstrong, Shiro. *The Rcep and the Tpp Towards Open Regionalism*. (Nanyang Technological University: 2013).
- Chachavalpongpun, Pavin. "Infrastructure Versus Superstructure: Evaluating Asean-Style 21 Regionalism." In *East Asia Regionalism*, edited by Colin Dürkop Narayanan Ganesan, 21-48: Konrad Adenauer Foundation Japan Office, 2011.
- Chalk, Peter. *Achieving 'Centrality' in the Emerging Asian Order*. (Australian Strategic Policy Institute, 2019).
- Cheng, Juita Mohamad and Calvin. "The Regional Comprehensive Economic Partnership (Rcep): What This Means for Asean and Malaysia." *ISIS POLICY BRIEF* 6, no. 20 (2020): 1-4. Institute of Strategic and International Studies.
- "Affirming Asean's East Asian Centrality." ISEAS - Yusof Ishak Institute, 2020, accessed 25 May, 2021, <https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/affirming-aseans-east-asian-centrality/>.
- Division, Statistics. *Asean Statistical Yearbook 2020*. The ASEAN Secretariat, 2020.
- Drysdale, Peter. *Asean: The Experiment in Open Regionalism That Succeeded*. Asean @50 : The Asean Economic Community into 2025 and Beyond. Edited by Shujiro Urata Rebecca Fatima Sta Maria, Ponciano S. Intal, Jr. Vol. 5: Economic Research Institute for ASEAN and East Asia, 2017.
- Emmers, Ralf. *Asean's Centrality and Northeast Asian Regionalism*. Is Northeast Asian Regionalism the Center of East Asian Regionalism? Edited by Bhubhindar Singh.

- Nanyang Technological University, 2012.
- Ganesan, Narayanan. "Regionalism in International Relations Theory." In *East Asia Regionalism*, edited by Colin Dürkop Narayanan Ganesan, 182: Konrad Adenauer Foundation Japan Office, 2011.
- HSIEH, Pasha L. *Rethinking the Rcep in the Third Regionalism: Paradigm Shifts in World Trade Law? A Progressive Agenda for an Inclusive Globalization*. Edited by World Trade and Investment Law Reimagined. Anthem Press, 2019.
- Institute, Asian Development Bank. *Institutional Architecture. Toward a Borderless Economic Community*. Edited by ASEAN 2030. Brookings Institution Press, 2014.
- Jaehyon, Lee. *Diplomatic and Security Implications of the Regional Comprehensive Economic Partnership (Rcep)*. (2021).
- "Asean's Fate Hangs in a Rcep Balance." Unions for Trade Justice, 2021, accessed 25 พฤษภาคม, 2021, <https://tradejusticeunions.org/2021/03/campaigns/no-rcep/aseans-fate-hangs-in-a-rcep-balance/>.
- Kim, Min-hyung. "Why Does a Small Power Lead? Asean Leadership in Asia-Pacific Regionalism." *Pacific Focus* 27, no. 1 (2012): 111-34. Inha University.
- Kliem, Frederick. *Three Key Issues across Three Pillars*. (S. Rajaratnam School of International Studies, 2019).
- "Rcep Confirmed: The Formation of Asia Pacific's Largest Regional Trade Bloc." Grant Thornton, 2020, accessed 20 May, 2021, <https://www.grantthornton.co.th/insights/articles/rcep-confirmed/>.
- Morton, Katherine. "Political Leadership and Global Governance: Structural Power Versus Custodial Leadership." *Chinese Political Science Review* 2, no. 4 (2017): 477-93. Springer Singapore.
- Natalegawa, Marty. *Does Asean Matter? A View from Within*. 2018. ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Secretariat, ASEAN. *Asean Charter*. ASEAN Secretariat, 2007.
- "Summary of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement." ASEAN Secretariat, 2020, accessed 25 พฤษภาคม 2021, <https://asean.org/summary-regional-comprehensive-economic-partnership-agreement/>.
- Tay, Simon SC. "Asean Centrality and Collective Leadership: New Dynamics and

- Responses." In *Asean Vision 2040 Volume II: Collective Leadership, Asean Centrality, and Strengthening the Asean Institutional Ecosystem*, edited by Shiro Armstrong Simon Tay, Peter Drysdale, Ponciano S. Intal, Jr., 90-112: Economic Research Institute for ASEAN and East Asia, 2019.
- Tobias Van Assche. "The Impact of Entrepreneurial Leadership on EU High Politics: A Case Study of Jacques Delors and the Creation of Emu." *Leadership* (2005): 279-98.
- "The Features of Institutional Bargaining Approach Politics Essay." 2018, accessed 20 June, 2021, <https://www.ukessays.com/essays/politics/the-features-of-institutional-bargaining-approach-politics-essay.php>.
- Underhill, Richard Stubbs and Geoffrey R.D. "International Economic Relations." In *Political Economy and the Changing Global Order*: Oxford University Press, 2006.
- Weber, Katja. "Asean: A Prime Example of Regionalism in Southeast Asia." 6, no. 5 (2009): 19. European Union Miami Analysis.
- Young, Oran R. "Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society." *International Organization* 45, no. 3 (1991): 281-308. The MIT Press.
- "The Rcep Initiative and Asean 'Centrality'." China Institute of International Studies, 2013, accessed 1 July, 2020, http://www.ciis.org.cn/english/2013-12/06/content_6518129.htm.
- "ข้อมูล ภูมิหลัง ข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค." 2020, accessed 1 July, 2020, <https://www.dtn.go.th/th/negotiation/categories/5cff753c1ac9ee073b7bd27d>.
- "สรุปสาระสำคัญของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (อาร์เซ็ป)." กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2021, accessed 20 พฤษภาคม, 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/5fae9961ef414064d33f8927/download>.
- "Asean's External Relations." กระทรวงการต่างประเทศ, accessed 17 May, 2021, <http://m.mfa.go.th/asean/en/organize/62217-ASEAN%E2%80%99s-External-Relations.html>.
- "อาเซียน - อินเดีย." กระทรวงการต่างประเทศ, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-

[20190510-105340-950664.pdf](#).

"การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – Eas)." กระทรวงการต่างประเทศ, 2017, accessed 15 May, 2021, <http://m.mfa.go.th/asean/contents/files/partnership-20170419-093930-685223.pdf>.

กรมอาเซียน, กองอาเซียน3. "ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน." In *Asean Highlights 2011*, edited by กรมอาเซียน, 84: กระทรวงการต่างประเทศ, 2011.

"การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asean Regional Forum – Arf) " กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121045-236006.pdf.

"กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 (จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี) " กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121647-299760.pdf.

"การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – Eas)." กระทรวงการต่างประเทศ, 2012, accessed 15 May, 2021, https://image.mfa.go.th/mfa/0/OcXc7u4THG/migrate_directory/partnership-20131113-121006-365350.pdf.

"การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 35." 2020, accessed 20 May, 2021, <https://www.mfa.go.th/th/content/1862563-asean-japan-forum?cate=5d5bcb4e15e39c306000683d>.

"การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asean Regional Forum - Arf)." 2012, accessed 10 April, 2021, <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2715e39c306000a358?cate=5d5bcb4e15e39c3060006872>.

จินดาวงษ์, ฉัตรวดี. "บทบาทไทยในการขับเคลื่อนความร่วมมือทางทะเล ตามเอกสารมุมมองอาเซียนต่ออินโด-แปซิฟิก (Aoip)." สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ, 2020.

จุฬพานนท์, วราภรณ์. "อาร์เซ็ปในบริบทของภูมิภาคนิยมแบบเปิด Rcep in the Context of Open Regionalism." วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 3, no. 2 (2020): 8.

ทิพย์รัตน์, ปราณี. ประชาคมอาเซียน มายาคติและความเป็นจริง (*Asean Community : Myth and Reality*). ภาควิชาความสัมพันธ์

- ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2018.
- . ประชาคมอาเซียน มายาคติและความเป็นจริง (*Asean Community : Myth and Reality*). ซีเอ็ด ยูเคชั่น, 2018.
- "ปิดฉาก Asean Summit ครั้งที่ 35 “Rcep” ที่ไม่มีอินเดีย ใครได้-ใครเสีย." ประชาชาติธุรกิจ, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.prachachat.net/economy/news-388467>.
- รุ่งธิพานนท์, อรณิข. ภูมิภาคนิยมกับอาเซียน *Regionalism and Asean*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2014.
- "แอปเปิล อาร์เซ็ป และอินเดีย." The 101 World, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.the101.world/apple-rcep-and-india>.
- "อาเซียน-อินเดีย ตั้งเป้าหมายทางการค้าระหว่างกัน จำนวน 2 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ค.ศ. 2022." กรมประชาสัมพันธ์, 2018, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, http://www.asean thai.net/1723/ewt/asean thai/ewt_news.php?nid=8653&filename=index2017.
- "ข้อมูลภูมิหลัง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค." กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2020, accessed 20 พฤษภาคม 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/5f6da030ef41406a6312fcdd/download>.
- "ลำดับเหตุการณ์สำคัญ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค." กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2021, accessed 20 พฤษภาคม, 2021, <https://api.dtn.go.th/files/v3/606ed797ef4140b573032ed9/download>.
- "ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนและภาคีภายนอก." 2019, accessed 10 April, 2021, <https://www.asean2019.go.th/th/asean-relations>.
- "คำต่อคำ ‘ทำไมอินเดียไม่ร่วมอาร์เซ็ป’." กรุงเทพธุรกิจ 2019, accessed 1 July 2020, 2020, <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/853274>
- "ทำไมอินเดียกระโดด ออกจาก Rcep?" ไทยโพสต์, 2019, accessed 23 พฤษภาคม, 2021, <https://www.thaipost.net/main/detail/49699>.
- หฤษฎ์ รอดประเสริฐ, ธนิตา ลอเสรีวานิช. "Rcep? การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แน่นแฟ้นขึ้นในภูมิภาค?". no. 81 (2013): 1-8. ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- หว่างอากาศ, พรนิชา. "อาเซียนและการจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค." รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2017.

เอี่ยมใส, วีระ. "ผู้นำกับการเจรจาต่อรอง (Leader and Negotiation)." วารสารรัฐศาสตร์ 58, no. 2 (2016).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวอนัญญา กิติศรี
วัน เดือน ปี เกิด	22 กุมภาพันธ์ 2531
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงราย
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	505 หมู่ที่ 10 ตำบลสันทราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57000
ผลงานตีพิมพ์	"อาเซียนสัญจร" วารสาร ASEAN Highlight 2013 กรมอาเซียน กระทรวง การต่างประเทศ
รางวัลที่ได้รับ	Greater Mekong Sub-region (GMS) scholarship 2009